

DOLMABAHÇE SARAYI VE BAHÇESİNİN PEYZAJ SANAT TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sabri Çağrı SEZGİN

İSTANBUL
ARALIK 2004

GİRİŞ

A-DOLMABAHÇE SARAYI VE ÇEVRESİ

B-DOLMABAHÇE SARAYI'NIN TARİHÇESİ

- a) Dolmabahçe'nin ilk dönemleri, arazinin bugünkü duruma getirilmesi, ilk kullanımlara ilişkin bilgiler.
- b) Dolmabahçe Sarayı'ndan önce inşa edilen yapılar ve bu yapıların çevre düzenlemeleri ile o dönemki mevcut arazi kullanımlarına ilişkin değerlendirmeler.
 - Beşiktaş Sahil Saray-ı Hümayunu
- c) Abdülmecit zamanında sivil mimari ve şehircilik alanında yaşanan gelişmeler, Tanzimat Dönemi'nin Osmanlı yaşam tarzı üzerindeki etkileri ve beraberinde getirdiği sorunlar.
- d) Dolmabahçe Sarayı'nın inşa edilme nedenleri, kentsel dokunun değişmesiyle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve saray çevresinin yeniden düzenlenmesi.
- e) Dolmabahçe Sarayı ve bahçesinin Abdülmecit dönemi sonrasındaki tarihsel gelişiminin ana hatlarıyla açıklanması.

C-DOLMABAHÇE SARAYI'NIN YAPI VE BAHÇE DÜZENİ

1.YAPI DÜZENİ

- a)Yapının anlamı, üslubu ve tekniğinin tespit edilmesi, Batı üsluplarıyla karşılaştırılması.
- b)Dış cephe süslemeleri.
- c)Anıtsal tören kapıları.

2.BAHÇE DÜZENİ

a)Türklerde ana hatlarıyla bahçe tarihinin gelişimi ve has bahçe kavramı, Klasik Türk bahçe sanatı.

b)Dolmabahçe Sarayı bahçesinin üslup yönünden değerlendirilmesi.

c)Avrupa bahçelerinin genel özellikleri, Avrupa bahçelerinde Rönesans ve Barok üsluplar

-Versailles Sarayı bahçesi.

d)Klasik Türk Bahçesinin özelliklerinin Klasik Avrupa bahçeleriyle karşılaştırılması.

e)Dolmabahçe Sarayı bahçesinin Klasik Avrupa bahçeleriyle karşılaştırılması.

f)Dolmabahçe Sarayının, Beşiktaş Sarayı ile karşılaştırılması.

D-DOLMABAHAÇE SARAYI BAHÇESİNİN TASARIM ÖĞELERİ AÇISINDAN ANALİZİ

1.BAHÇENİN BÖLÜMLERİ

a)Selamlık Ön Bahçesi

b)Ön Bahçe Bandı

c)Kuşluk Bahçesi

d)Harem Bahçesi

e)Veliaht Dairesi Arka Bahçesi

2. BİTKİSEL ELEMANLAR

3.YAPISAL ELEMANLAR

a)Yollar

b)Duvarlar ve Parmaklıklar

c)Havuzlar ve çeşmeler

d)Aydınlatma Elemanları

e)Heykeller

E-KORUMA VE GELİşTİRME ALIşMALARI

F-MEV CUT KULLANIM VE GELECEĞE YÖNELİK ÖNERİLER

SONUÇ

FOTOĞRAFLAR

KAYNAKÇA

RÖLÖVE PLANI (1/500)

GİRİŞ

Peyzaj sanat tarihi açısından Dolmabahçe Sarayı bahçesinin, gerek anlam ve gerekse içerik bakımından Tanzimat döneminin ve o dönem İstanbul'unun sosyal ve kültürel özellikleri ile, çağdaşı olan Avrupa bahçelerinin özelliklerinden hangisini ne derece taşıdığının; ya da zaman içinde değişikliğe uğradıysa batı tarzından tekrar geleneksel tarza doğru bir eğilim gösterip göstermediğinin araştırılması, koruma ve geliştirme çalışmalarına katkıda bulunarak bundan sonra yapılacak yeni peyzaj düzenlemelerine ve restorasyon çalışmalarına ilişkin öneriler ile ihtiyaç programları geliştirme açısından önem taşımaktadır.

Tanzimat Dönemi bahçe sanatının, bu dönem diğer sanat dallarıyla paralel bir değişim göstererek, yalnızca şekil yönünden batı tarzı akımları taklit ettiği düşünülebilir. Ancak geleneksel kültürden tam anlamıyla kopuşun birden bire gerçekleşemeyeceği dikkate alınırsa, değişim sürecinde içerik yönünden geleneksel unsurların, batı tarzında olsa bile özgün bir biçimde devam ettirildiği varsayılabilir. Örneğin Tanzimat Dönemi'nde müzik alanında Avrupa'dan özel olarak davet edilen ve devlet hizmetinde görev alan sanatçıların batı tarzında besteledikleri eserler, içerik yönünden Klasik Türk Musikisine benzer motifler taşımakta ve batılı sanatçıların Türk kültüründen ne derece etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla aynı sosyal ve kültürel şartlardan etkilenmiş olan aynı döneme ait sanat eserlerinin de aynı tarzın özelliklerini yansıtmaları olasıdır.

Dolmabahçe Sarayı bahçesinin esas karakteri, kendisinden önce tesis edilen sahil saraylar ve çağdaşı olan Klasik Avrupa bahçeleriyle karşılaştırılarak, batı tarzı klasik üsluplardan ve geleneksel Türk bahçe sanatından ayrılan yönlerinin kesin olarak belirlenmesinden sonra, saray bahçesinin mevcut durumuna ilişkin bilgilerin tarihsel belgelerle karşılaştırılarak değişikliklerin saptanması ile tespit edilebilir. Ancak bu şekilde Dolmabahçe Sarayı bahçesinin batı tarzı özellikleri ne derece doğru yansıtılabildiği ortaya konacaktır.

Neticede; Dolmabahçe Sarayı ve bahçesi, uygulanmasından bu güne kadar geçen süreçte batılı veya geleneksel bir karaktere sahip olmuşsa bile, her şeye rağmen toplumumuzun sosyal ve kültürel alanda sancılı bir değişim yaşadığı dönemin açılışını simgeleyen emsalsiz bir yapıttır ve sadece İstanbul'un panoramasını değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda Türk bahçe sanatında batı tarzının kalıcı olmasını

sağlamıştır ki, sadece bu özelliğiyle bile peyzaj mimarlığı açısından son derece önemlidir ve peyzaj sanat tarihinde ayrı bir kategoride ele alınması düşünülebilir.

A-DOLMABAHÇE SARAYI VE ÇEVRESİ

Dolmabahçe semti, Boğaziçi'nin Avrupa yakasında, Kabataş ile Beşiktaş arasında, kuzey tarafı eğimli bir yamaç ile sınırlanmış, doğu-batı doğrultusunda uzanan sahil boyunca denizden doldurularak kazanılmış geniş bir düzlük üzerinde bulunmaktadır. Arazinin arka tarafındaki yamaçların alt kesimi boyunca uzanan Dolmabahçe Caddesi, Beşiktaş ve Kabataş semtlerini birbirine bağlayan ana yol aksını oluşturur. Bölge, şehrin çeşitli merkezlerine kara ve deniz yolu ulaşımı bakımından işlek bir konuma sahiptir.

Konum itibarıyla Dolmabahçe, İstanbul'un mikro-klimasında etkili rüzgârlardan, kuzey-doğudan esen kuvvetli poyraz ve batı-kuzey-batıdan esen karayele karşı arkasındaki yamaçlar sayesinde korunur. Güney-batıdan esen lodos ılıman bir etki yaratır. Nem oranı yüksektir, ama çoğunlukla sık sık esen rüzgârlarla hafifler. İlman iklim, her türlü meyve ağacının ve egzotik bitkilerin yetiştirilmesine olanak sağlar.

Dolmabahçe'de bulunan en önemli yapılar, yakın tarihimiz açısından büyük bir öneme sahip Dolmabahçe Saray Kompleksi ve sarayla aynı dönemde inşa edilen Dolmabahçe Camiidir. Sultan Abdülmecit tarafından 1850-1856 yılları arasında yapılmış olan saray, ek binalar ve 58.000 m²'lik saray bahçesi ile beraber, Dolmabahçe Camii'nden Beşiktaş Vapur İskelesine kadar uzanan 117.000 m²'lik alana yayılmaktadır. Saray deniz tarafında 600 m uzunluğunda geniş bir rıhtımla sınırlandırılmış, yol tarafında yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Dolmabahçe Camii karşısında ve ana cadde üzerinde iki büyük kapısı vardır. Mabeyinden, bugün Resim Müzesi olarak kullanılan Veliaht Dairesine kadar 284 m'lik bir cepheye sahip saray binası, orta yerinde yüksek bir Muayede Salonuna ve bunun iki yanında Mabeyin ve Harem binalarına sahiptir. Veliaht Dairesiyle beraber ana yapıyı oluştururlar. Bodrumla beraber üç katlı olan ana yapının 285 odası ve 46 salonu vardır. Arka tarafta saraya dik olarak yapılmış Eski Valide Dairesi 95 m uzunluğundadır. Bu yapılara ek olarak, Paşalar Dairesi, Kızlar Ağası Dairesi, Musahipler Dairesi, Harem Kapıcıları Dairesi, Mefruşat Dairesi, Kuşluk Köşkü, Hareket Köşkü, Camlı Köşk ve mutfak binası, ana yapıyı çevrelemektedir. Bugün Dolmabahçe

Sarayı, TBMM'in Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bağılı bir "Saray-Müze" olarak halkın ziyaretine açıktır.

B-DOLMABAHÇE SARAYI VE ÇEVRESİNİN TARİHÇESİ

a) Dolmabahçe'nin ilk dönemleri, arazinin bugünkü duruma getirilmesi ve ilk kullanımlara ilişkin bilgiler

Dolmabahçe'nin ilk dönemlerine ilişkin bilgilerimiz, bu gün Dolmabahçe adıyla bildiğimiz semtin 17. yüzyıla kadar Büyükdere, Tarabya, İstinye gibi küçük bir körfez olduğu ve denizden yer kazanmak amacıyla doldurulduğu şeklindedir. Daha önceleri burada mevcut olduğu bilinen koy hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır.

İstanbul'un fethinden başlayarak XVII. yy'a kadar Dolmabahçe koyu, Osmanlı donanmasının sefere çıkış noktası olan Beşiktaş'a, eski şehir olarak isimlendirilen Sarayburnu'na ve Tophane'deki askeri döküm tesislerine olan yakınlığı ve Doğu Roma zamanında olduğu gibi, Asya ve Avrupa yakaları arasında en kolay geçiş noktalarından biri olması nedeniyle stratejik ve lojistik açıdan son derece önemli bir konumdaydı.

Dolmabahçe koyunun doldurulması XVII. yy. da, kesin olmamakla birlikte I.Ahmet veya II. Osman zamanında gerçekleştirilmiştir ki isim konusunda aynı dönemde yaşamış iki yazarın verdikleri bilgiler çakışmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre Sultan II. Osman, servili küçük bir bağın önündeki 400 arşın büyüklüğündeki alanı cirit oynamak için doldurtmuştur. Evliya Çelebi ise buranın Beylik Bostanı olduğunu ve I.Ahmet'in veziri Nasuh Paşa zamanında doldurulduğunu belirtmektedir. Kısa zamanda Dolmabahçe kıyıları, bölgenin kuzey yamaçlarında bulunan ve öteden beri Karabali Bahçesi diye anılan bağ ile bütünleşen yemyeşil ağaçlıklı, bağlık, bahçelik bir vadi haline getirilerek halkın kullanımına sunulmuş, kır kahveleri, bostanlar ve meyve bahçeleriyle donatılmıştır. Bu bilgiler ışığında, Dolmabahçe kıyılarının ilk arazi kullanım şekli de tespit edilmiş olmaktadır.

b) Dolmabahçe Sarayı'ndan önce inşa edilen yapılar ve bu yapıların çevre düzenlemeleri ile o dönemki mevcut arazi kullanımlarına ilişkin değerlendirmeler.

Dolmabahçe'nin sözü edilen konumu nedeniyle, gelişmekte olan şehir zaman içerisinde bu bölgeye kaymış, Galata surları dışındaki Tophaneden başlayan aşağı Boğaz kıyı şeridi daha sonraları XVIII. yy. da imparatorluğun yeni merkezi haline gelmiştir. II. Bayezid döneminden itibaren, Anadolu ve Avrupa kıyısında saraya ait bahçeler ve pavyonlar tesis edilmeye başlandı. Kaptan-ı Deryaların sahil sarayları genellikle Beşiktaş'taydı ve buradaki ilk iskele büyük bir ihtimalle 1472'de Sultan II. Mehmed tarafından, orduyu Anadolu yakasına geçirmek amacıyla yapılmıştı.

Beşiktaş ve Dolmabahçe saraylarının öncüsü sayılan ilk yapı, Sultan II. Selim zamanında Dolmabahçe koyunda inşa edilen havuzlu bir kasırdır ve I. Ahmet döneminden önce burada başka bir bina yoktur. Bu havuzlu kasır hakkında Evliya Çelebi'nin naklettiği birkaç satır dışında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Koyun doldurulmasından sonra I. Ahmet'in 1680 yılında buraya deniz kenarında yeni bir köşk yaptırdığı, devlete ait bostanlığı ve cirit meydanını temizlettiğini Silahtar tarihinden öğrenmekteyiz.

XVII. yy. da IV. Mehmed ve Lale Devri'nde III. Ahmed'in de Dolmabahçe kıyılarında yazlık köşkler inşa ettirdikleri bilinmektedir. XVIII yy da I. Mahmut, Dolmabahçe'nin arka yamaçlarında, bugün Maçka semtinde manzaraya hâkim Bayıldım diye anılan bir pavyon yaptırarak tepeye bir çeşme ve bir de köşk inşa ettirmiş, ayrıca bugünkü stadın yerinde vadide düzenlenen oyunları seyretmek için tek katlı bir Cirit Köşkü de yaptırmıştır. Bu bilgi, o dönemlerde burasının hala eğlence mekânı olarak kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir.

II. Mahmut dönemine kadar Dolmabahçe kıyılarında durmadan yıkılıp yenileri yapılan binalar içerisinde, Sultan III. Selimin yaptırdığı Beşiktaş Sahil Sarayı, konumuz açısından bugünkü Dolmabahçe Sarayı'yla ilişkilendirilebilecek özellikler taşımaktadır.

Beşiktaş Sahil Saray-ı Hümayunu

Batı üslubu sarayların öncüsü sayılabilecek Beşiktaş sahil-saray-ı hümayunu, esasen Beşiktaş sahilinde sıralanmış bina gruplarından oluşmaktaydı.

Beşiktaş sarayının bulunduğu yerde XVII. yüzyıldan itibaren sahil saraylar kurulmaya başlanmış, XVII. yüzyıl sonlarında bu bölge daha da önem kazanmıştır. Şemdanizade Süleyman Efendi, Beşiktaş Sarayından bahsederken, 1747–1748 yıllarında bu saraya köşkler, sofalar, odalar ve divanhaneler eklenerek genişletildiğini yazmaktadır. Sultan I. Mahmut döneminde 22 sütunlu bir kasır inşa edilmişti. 22 Mayıs 1766 depreminde zarar gören Beşiktaş Sarayı Sultan III. Mustafa tarafından onarılmış, Sultan I. Abdülhamit ise kıyının bir bölümünü daha doldurarak sarayı genişletmiştir.

III. Selim döneminde, burada daha önce inşa edilen binalar tamir ettirilmiş, yeni binaların da eklenmesiyle büyük bir saray kompleksi meydana getirilmiştir. Böyle bir ihtiyaca gerek duyması, III. Selim’in sanatçı bir ruh taşıması, yenilik ve zarafetten hoşlanmasının yanı sıra biraz da eğlenceye düşkün olmasının sonucudur. Bu yenilik ve zarafet duygusu, İstanbul’un mimari görüntüsünü baştan aşağı değiştirecek “Boğaziçi Devri” diyebileceğimiz yeni bir dönem açmış, kısa zamanda saray erkânın da yalılar inşa ettirmesiyle Boğaziçi kıyıları sosyal, kültürel ve estetik açıdan önem kazanmıştır.

Beşiktaş Sarayının inşası için Alman ressam ve mimar M.Melling görevlendirilmiş, gerçekleştirdiği batı üslubunda ilavelerle, Avrupa sanatına ve mimarisine aşırı derecede ilgi gösteren III. Selim’in beğenisini kazanmıştır. Beşiktaş Sarayını oluşturan binalar hakkında M.Melling’in açıklamalı gravürleri ve İsveç elçisi d’Ohsson’un yaptırdığı panoramik gravürden başka bir kaynak mevcut değildir, nitekim Osmanlı kaynakları bu konuda ayrıntılı bir bilgi verememektedir. Bu saray hakkındaki şüphesiz en önemli kaynak, bizzat Melling’in çizdiği kıyıdaki sıralanmış yapıların o yıllardaki görünüşüne ilişkin gravürlerdir. Gravürler ve açıklamalarından anladığımız kadarıyla, şimdiki Dolmabahçe Sarayının bulunduğu yerin bir kısmında geniş bir ağaçlık alan bulunmaktaydı.

Bu alanın Beşiktaş'a bakan ucundan itibaren sahilde Beşiktaş Sarayını oluşturan binalar başlamakta ve bu binalar Çırağan Sarayına kadar devam etmekteydi.

Melling'in gravüründeki açıklamalara göre, görüntünün sol tarafında göze çarpan Dolmabahçe Vadisi'nin hemen önünde, doğu üslubunda inşa edilmiş, duvarları zarif ve canlı bir görünüm veren süslemelerle bezeli üç köşk, Harem bölümünden son derece güzel bir biçimde düzenlenmiş çiçek tarhlarıyla ayrılmaktadır. Bu köşkler sarayın denize nazır cephesine doğru, hemen hemen su seviyesinde, kazık temeller üzerine inşa edilmiştir. Pencereleleri son derece yüksek ve sık kafeslerle süslenmiş Haremin sadece dört bölümü görülmektedir, diğer bölümler arka plandadır. Giriş katı Gotik sütunlardan meydana gelen ve sol tarafı tamamen çiçeklik olan büyük bina, Haremin ve Sultanın dairesinin girişidir. Giriş bölümü ve ortasında yer alan köşk Yunan tarzındadır. Giriş bölümünün sağına açılan Valide Sultan'ın dairesi ve parmaklıklarla süslü üç yüz ayak uzunluğundaki rıhtım Melling'in eseridir. Rıhtım boyunca uzanan, İyonik tarzda 8 sütun üzerine oturtulan bu köşk ahşaptır ve giriş katı Korint tarzındadır. Sağ tarafta bulunan, tavanları ve duvarları Arap üslubuyla işlenmiş Acem Köşkü kâğır olup, dış kısmı, girişin hemen üstünden başlanarak fayansla kaplanmıştır. Burada pencerelerin arasından üçgen şeklinde dizilmiş irili ufaklı mermer kabukların içlerine suların süzölmektedir ve köşkün ortasında pek çok fiskiyeli havuz bulunmaktadır.

Ayrıca Melling, saray bahçesine Türk bahçesinde daha önce daha önce benzeri bile olmayan bir labirent koydurmuş, batıda grotto ve nimfeum odalarının yerini tutan yer altı odalarına açılan serdaba adı verilen derince kazılmış avlular yaptırmıştır. Bu çökük avluların üstü açık olduğu ve havuz ve fiskiyelerle serinletildiği bilinmektedir. Ancak nemli ve kapanık oluşlarından dolayı bu yabancı bahçe ögesi Türk bahçelerinde kalıcı olmamıştır.

Melling gravürlerine ek olarak verdiği bilgilerde, bir gün Beşiktaş'ın bir bölümü inceleme konusu olursa yabancıların burayı bir Yunan yapısı olarak kaydedebileceğini aktararak, bu yapıların o dönem rastlanmayan bir mimari tarzın zevkiyle süslenmiş olduğunu, bu sarayı görenlerin müstehzi bir hayrete düşeceklerini belirtmektedir.

Ahşap sarayları aynı dönem dıştan gören yabancıların aktardıklarına bakılırsa, sarayın kara tarafı bu günkü gibi yüksek duvarlarla çevriliydi ve bütün binaların deniz tarafına bakan cepheleri kesintisiz olarak boydan boya çiçek resimleriyle süslüydü. Dokuz yıl İstanbul'da oturmuş bir Fransız, ahşap sarayların dış görünüşündeki zenginliklerin yanında, kayıkla önünden geçerken açık kapılardan görebildiği bahçesinde kum döşeli ağaçlı yollar, çiçekli bordürler, meyve ağacı dizileri, yasemin ve orta boy birkaç ağaç bulunduğunu belirttikten sonra Türk bahçelerinin hiçbir olağanüstü bir özelliğinin olmadığını, bu söylentinin bunlara esrarlı bir hava vermekten hoşlanan Avrupalıların bir ürünü olduğu yorumunu yapmaktadır.

II. Mahmut döneminde sarayı ziyaret etmiş olan Alman Mareşali H. von Moltke, padişahın huzuruna çıkmak için küçük bir yan kapıdan, etrafı yüksek duvarlarla çevrili, Boğaz tarafı sıkı tel kafeslerle kapalı bir avluya girdiklerini, avluda etrafı şimşir fidanlarıyla çevrili birkaç çiçek tarhı ve fiskiyeli iki havuz bulunduğunu, avlunun sonunda üç katlı ahşap bir bina ve hemen arkasında geniş Harem dairesi olduğunu aktardıktan sonra, padişahın koltuğunun uzun bir sedirin yanında bulunduğunu ve sedir ağaçlarının daima pencerelerin önünde bulunmasının bir adet olduğu bilgisini vermektedir.

Sarayı oluşturan yapılar dizisinin, cephesi fayanslarla kaplı olduğu için rutubete ve rüzgârla gelen sulara karşı mukavemet gösteren en dayanıklı yapısı olan Beşiktaş yönündeki son binası Çinili Köşk XIX. yy. ortasına kadar erişebilmiştir.

c) Abdülmecit zamanında sivil mimari ve şehircilik alanında yaşanan gelişmeler, Tanzimat döneminin Osmanlı yaşam tarzı üzerindeki etkileri ve beraberinde getirdiği sorunlar

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yla ilişkileri bakımından önemli gelişmelere sahne olmuş ve Batı, Osmanlı devlet ve toplum yapısı üzerinde birinci derecede rol oynamıştır. Osmanlı toplumu, Sanayi Devrimini gerçekleştirmiş Avrupa'nın etki alanına girerek her alanda hızlı bir değişim kısa zamanda kendini göstermiştir. Batıyla iyi ilişkiler, Batılı personellerden yararlanma, Batı şehirlerini görenlerin artması, şehirlerin yeniden planlanması fikrine yol açmıştır.

Devlet yönetiminde batı kurumlarının örnek alındığı, örf ve adetlerde, yaşam biçimlerinde, kılık kıyafette Avrupa'ya özenildiği bir dönemde tahta geçen Sultan Abdülmecit ilk iş olarak 40-50 yıldır

süregelen batılaşma hareketlerine hız kazandırmış, hükümdarlığının beşinci ayına bastığı sırada, 3 Kasım 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu ilan edilmiş, Osmanlı toplumu Tanzimat Dönemi adıyla anılan yeni bir sürece girmiştir.

Tanzimat'ın ilan edildiği 1839 yılında, Tanzimat erkânı çeşitli önemli sorunlar arasında şehircilik konularına eğilirler. İstanbul'da geniş sokaklar ve meydanlar açılması, yol kenarlarına ağaçlar dikilmesi, deniz kıyılarının düzenlenmesi ve rıhtım inşası, önemli yolların büyük camiler ve meydanlara doğru yönlendirilmesine ilişkin kararlar yayınlanır.

Tanzimat Döneminin mimari ve şehircilik alanında yarattığı en önemli değişim, sanayi devriminin getirdiği üretim teknolojisindeki gelişmeler sonucu kentlerin kalabalıklaşması ve toplumun artan ihtiyaçlarına uygun çözümlerin aranmasıyla beraber, sivil mimarinin dini mimarinin önüne geçmesidir. Bu değişim kent yaşamını önemli bir hale getirmiş, devlet ve toplum yapısında birtakım yenilikleri zorunlu kılmıştır. Toplumsal alandaki değişim, zamanla bürokratlardan ve ticaret erbabından meydana gelen bir burjuvazi sınıfının doğmasına neden olmuş, Boğaziçi kıyılarında çok sayıda saray ve köşk yaptırılmıştır. Devlet yapısındaki değişimler sonucu Tanzimat Fermanını ile bir takım yasal düzenlemelere gidilmiş, devlet örgütlerini Batı örneğine göre reorganize etme hareketi, kışla, okul, hükümet binaları gibi yeni yapılarının inşa edilmesini gerektirmiş, bürokrasinin artışına paralel olarak vilayetler yetki bakımından eskisinden farklı bir statüye bağlanmıştır.

Bu batılılaşma hareketinin getirdiği en büyük sorun ise, batıya özenilerek gerçekleştirilen modernleşme çabalarının devletin en üst kademelerindeki yönetici bir kadro tarafından yukarıdan aşağıya yürütülmesi, bunun sonucunda hükümet ve devlet anlayışında meydana gelen değişimlerin toplum üzerinde sosyal ve kültürel alanda yarattığı olumsuz etkilerdir.

d)Dolmabahçe Sarayı'nın inşa edilme nedenleri, kentsel dokunun değişmesiyle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve saray çevresinin yeniden düzenlenmesi

II. Mahmut döneminde nezaretlerin kurulması, zamanla bir takım örgütlerin daha meydana getirilmesi, bunlar için yeni binaların inşasını gerektirdi. Hükümet binaları ve diğer resmi yapıların inşası tüm Anadolu şehir ve kasabalarında da olduğu gibi başkentte de manzara ve hareket merkezlerinin

değişmesine yol açmaktaydı. Hükümet binaları için genellikle şehrin en merkezi yerleri seçilmekteydi ve bunlar şehrin en büyük yapıları oluyorlardı. Şehrin ticaret hayatı, şahıslara ait kaliteli binalar, hükümet binalarının çevresinde toplanmaya başladı. Eskiden şehir ve kasabaların en önemli merkezlerini dini yapılar ve çevresindeki medreseler ve bedestenler oluşturuyordu.

İstanbul'da Topkapı Sarayı ve çevresi yüzyıllar boyunca imparatorluğun yönetim merkezi görevini yerine getirmişti, ancak bu yeni gelişmeler karşısında önemini kaybetti. Ticaretin gelişmesi ve limanların önem kazanmasıyla beraber şehrin gelişiminin Boğaziçi kıyılarına kayması yeni idare merkezinin de buraya taşınmasını gerektiriyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde yenilik ve ıslahat hareketleri saraydan gelmişti, o halde padişahların eskisinden farklı bir yaşama yönelmeleri, kuşkusuz toplumda o yönde bir hareketlenmeye yol açacaktı. Ancak o dönemde Boğaziçi'nde mevcut olan saraylar, değişimin getirdiği işlevleri karşılamaktan uzak, eski sistemin köhne yapıları olarak görülüyordu. Babası II. Mahmud'un hazırladığı yenilik ortamında serbest bir şekilde yetişen Abdülmecit, herhangi bir Batılı kişi ile aracı kullanmadan görüşebilecek ve Fransızca eserlerden az çok faydalanabilecek kadar Fransızca bilmekteydi. Tahta çıktıktan sonra Batı düşünce ve hayatını ülkeye sokmak istediğinden, onun zamanında Osmanlı İmparatorluğunun sanat anlayışına Batının etkisi kendinden önceki hükümdarların döneminden çok daha geniş bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu şartlar altında genç yaşta tahta oturan Abdülmecit, kendisine Fransa'yı model olarak alacak, uzun süredir yönetiminin merkezi konumuna gelmiş olan kıyı şeridindeki yapılar topluluğundan Beşiktaş Sarayı'nı yeni gereksinimler doğrultusunda biçimlendirme ihtiyacı duyarak yıktırarak ve Tanzimat Dönemi'nin getirdiği batılaşma arzularının somut bir ifadesi olarak da batı tarzında Paris tipi bir saray inşa ettirecektir.

Mevcut yapıları uzun süreli kullanma alışkanlığı, geleneksel kültüre ait sanat eserlerini koruma anlayışı ve sanatsal özelliklerinin yanı sıra ekonomik açıdan da önemli olan değerleri sürdürme geleneğinin yeni yapılanma süreci içerisinde terk edilmesinin sonucu olarak, 200 yılın kültürel bir birikimi olan Beşiktaş Sarayını oluşturan ahşap köşkler, çevresindeki geleneksel kültürün izlerini taşıyan bahçeler ve ağaçlarla beraber yeni sarayın inşa edilebilmesi için sökülme ve parçalanmaya başlandı. Yeni saray için eski köşkerin yerinin seçilmesi, bir bakıma batılaşma sürecinde eski anlayışın tamamıyla terk edildiği izlenimi vermek açısından da önemliydi.

Yeni sarayın inşasına geçilmeden önce, arazinin genişletilmesi ihtiyacı duyularak çevresindeki tarlalar ve mezarlıkların peyderpey istimlaki ve satın alınması sağlandı. Yeni sarayın projesi ve inşaatı, II. Mahmut zamanından bu yana yıldızı parlamakta olan Balyan ailesine mensup Garabet Balyan ve oğlu Nigoğos Balyan'a verilmişti. Bu Ermeni asıllı aile, imparatorluğun batılama süreci içerisinde içinde bulunduğu yeni şartları kavrayarak, çocuklarına Avrupa'da iyi bir eğitim sağlamış ve Avrupa mimarisini çok iyi etüt etmişlerdi. Bununla beraber, ellerinde Osmanlı yapı geleneğini sürdüren ustalar ve kalfaların yanı sıra çeşitli uluslardan mimarlardan da oluşan bir kadro bulunmaktaydı. Bu noktada unutmamak gerekir ki, Dolmabahçe Sarayını inşa eden Garabet Balyan, Batı zevk ve anlayışında eserler vermesine rağmen tamamen Osmanlı mimarlık örgütü içinde yetişmiş bir Osmanlı mimarıdır.

Sarayın yapımı, imparatorluğun giderlerinin gelirlerini aştığı, ekonominin Avrupa endüstrisine teslim edildiğı ve Kırım Savaşı nedeniyle tarihte ilk defa Avrupa'dan yüklü miktarda borç alındığı Kırım Savaşı yıllarına rastlamaktadır. 1855 yılında, 5 milyon Osmanlı Lirası harcanarak bahçesi dâhil her şeyiyle bitirildiğinde, o dönem yapımı en pahalıya mal olan saray olmuştu. Tasarımında bahçıvanbaşı Sester ile yardımcıları Fritz Vensel ve Koch Münika gibi yabancıların çalıştığı saray bahçesinin yapımına ne zaman başlanıldığı hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber, bitmek üzere olan sarayı gösteren, XIX. yy.dan kalma J.Schranz imzalı renkli litografyada, bahçenin henüz tasarlanmamış olduğunu bilmekteyiz. Aynı resimde saray çevresinde görülen birkaç ağacın, kendisinden önceki Beşiktaş Sarayının bahçesinden arta kalan son kalıntılar olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında daha önceki vejetasyon örtüsü korunmayarak tamamen tahrip edilmiştir.

Sultan Abdülmecit zamanında Dolmabahçe Sarayı bahçelerine dikilmek üzere bazı nadide süs ağaçları fidanları gemilerle İtalya'dan getirtilmiş; geri kalanları da Ortaköy ve Kadıköy fidanlıklarından temin edilmiştir. Dolmabahçe Sarayını Beşiktaş'a bağlayan geniş bulvarın sağında ve solunda sıralanmış çınarlar, büyük bir olasılıkla Avrupa'dan getirilmiş, o tarihten sonra kullanılmaya başlanmıştır.

e) Dolmabahçe Sarayı ve bahçesinin Abdülmecit dönemi sonrasındaki tarihsel gelişiminin ana hatlarıyla açıklanması

Dolmabahçe Sarayı ve bahçesinin uygulamasından günümüze kadar geçen süre içinde, bakımsızlık ve eklemeler ile son yıllarda sürdürülmekte olan yapı restorasyonu ve onarımların neden olduğu tahribat,

saray ve bahçede bir takım değışikliklere neden olmuştur. Sultan Abdülmecit'in ölümünden sonra Dolmabahçe Sarayı bir süre daha kullanılmış, Boğaziçi kıyılarında yeni sarayların inşa edilmesiyle önemini yitirmiş ve nihayet Sultan II. Abdülhamit'in yeni yönetim merkezini Yıldız Sarayı'na taşınmasıyla beraber kapatılarak bakımsızlığa terk edilmiştir.

1894 depreminde sarayın bazı kısımları hasar görmüş, hasar gören kısımların onarımı yapılarak. 33 yıl boyunca kapalı kalan saray Sultan Mehmet Reşat zamanında tekrar açılarak kapsamlı bir onarım çalışması başlatılmıştır. Mimar Vedat (Tek) Bey tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla kuşluk sarayları, saray kapısı, kuşluk bahçesi havuzu, camlı köşk onarımları yapılmıştır. Yine Sultan Reşat zamanında bahçeye eklenen kalorifer bacası, ortası girlandlarla bezeli, yivsiz devasa bir korint sütununu anımsatır.

1860 yılında çekilmiş olduğu tahmin edilen bir fotoğrafta Musahiban Dairesi önünde liman olduğu görölmektedir. Söz konusu liman bir süre kullanılmış, daha sonra doldurularak bahçeye çevrilmiştir. Limanın doldurulma tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1893-1894 yıllarında çekilmiş olan fotoğrafta liman mevcut değildir. Doldurulduktan sonra bina önüne Mimar Vedat Bey zamanında yapıldığı tahmin edilen bir havuz inşa edilmiştir. Bu gün alanda bu havuz ve iki adet Manolya (*Magnolia grandiflora*) ile 1 adet Çin Kavağı (*Brachifon populneum*) mevcuttur.

Gerek II. Abdülhamit'in uzun süren saltanatı boyunca kullanılmaması ve dolayısıyla ciddi bir bakım ve onarım görmemesi, gerek deprem, yangın ve türlü nedenlerle oluşan zararlar nedeniyle sarayın Tiyatro, Hamlahane, Serasker Daireleri tamamen, Istabl-ı Amire ve Matbah-ı Amire Daireleri kısmen ortadan kalkmış, kimi bölümlerse farklı amaçlar doğrultusunda kullanılır olmuştur.

Bahçenin bakımında yalnızca Selamlık dairesi ön bahçesine titizlik gösterilmiş, ancak bazı bitkiler ve çiçek parterleri gelişi güzel eklenmiştir. Bu nedenle bu kesimde karışık ve karmaşık bir görünüm ortaya çıkmıştır. Bahçenin ortasında yer alan dekoratif havuzun ortasındaki mermer kaskat üzerindeki kuğu figürleri, Yıldız Sarayı bahçesinden getirtilerek sonradan yerleştirilmiştir ve sitüasyon açısından yadırganacak niteliktedir. Saray bahçesinin tümünde de olumlu yönden hiçbir katkısı olmayan ve aksine çirkinleştirici bir etkisi olan çiçek parterleri, gül bordürleri ile ağaç ve çalı grupları amatör bir anlayışla eklenmiştir. Bahçenin birçok kesiminde yaşlanma, bakımsızlık ya da yanlış budama nedeniyle yok olan

ağaçların yerine aynı türden yenileme yapılmayarak bahçenin orijinal karakteri tahrip edilmiştir. Harem ve Kuşluk bahçelerindeki havuzlar Selamlık bahçesindeki dekoratif havuzla ve saray malzemesiyle hiçbir uyum göstermeyen beton bir döşeme ile çevrelenmiştir. Sarayın arka bahçelerinin de yapı onarımı için gerekli malzemeler ve onarım sonucu ortaya çıkan molozların depolanması için kullanılması sonucu karakterini yitirmiştir. Bununla birlikte 1984 yılından başlayarak yapılan bilimsel çalışma ve uygulamalar, bu olumsuz tablonun yavaş da olsa değişmesine temel oluşturmuştur.

C-DOLMABAĞÇE SARAYI'NIN YAPI VE BAĞÇE DÜZENİ

1.YAPI DÜZENİ

a)Yapının anlamı, üslubu ve tekniğinin tespit edilmesi, batı üsluplarıyla karşılaştırılması

XIX. yy. da Osmanlı mimarisi, çok yönlü değişimlere maruz kaldığından, yüzyıllar ötesine uzanacak bir zaman dilimi içerisinde geniş kitlelerin beğenisini kazanacak bir eser yaratabilmek kolay değildi. Üslup değişikliği söz konusuydu, ama bu seferki yeni bir üsluptan çok, bir üslup karmaşasını andırıyordu. Türkçe'de seçmecilik olarak tanımlanabilecek eklektisist anlayış, XIX yy. mimarını bir üslubun belirli estetik kurallarına uymaktan kurtarmaktaydı ama disiplinsizlik sayılabilecek bir serbestlik içinde, çeşitli üslup öğelerinden seçmeler yapıp bunları ustaca kaynaştırmak ve değişik üslupların estetiğine angaje olan insanların ortak beğenisini kazanacak bir eser meydana getirmek gibi bir sorunu da beraberinde getirmekteydi. Bu durum, eserleri eleştirilere açık bir hale getirerek, onları mevcut nizamı bozmakla suçlayan bir görüşe neden olmuş, buna karşın görkem ve gösterişe boğulmuş bu eserler, gösteriş meraklılarının da takdirini toplamıştır.

Avrupa saraylarının anıtsal boyutlarına özenen Dolmabahçe Sarayı, değişik üslupların öğeleriyle donandığından belirli bir üsluba bağlanamaz. Büyük bir orta yapıyla iki kanattan oluşan planında, geçmişte mimari açıdan işlevsel değeri olan öğelerin farklı bir anlayışla ele alınarak süsleme amacıyla kullanıldığı gözlemlenir.

Dolmabahçe Sarayı, Avrupa Eklektisizmi'nin oldukça özgün bir biçimde yorumlandığı bir XIX. yy. yapısı olarak karşımıza çıkması bakımından önemlidir. Hazine-i Hassa Kapısı ve Saltanat Kapısı,

Muayede Salonu ve Saat Kulesi ile Mabeyin-i Hümayun, Harem-i Hümayun ve Veliaht Dairesinden oluşan ana binanın arasında, Neo-Barok üslubun yorumlanması açısından önemli farklar vardır. Ana bina, birbirinden ayrıntı farklarıyla ayrılan ve bezeme açısından oldukça yüklü Hazine-i Hassa ve Saltanat kapılarına göre çok daha durağan ve yalın bir ifadeye sahiptir ve Neo-Klasik özelliklerin ağır bastığı bir cephe düzeni sergiler.

Saray ve ek hizmet binaları, denizden doldurulan alana meşe kazıklar çakılarak, üzerine yatay olarak yerleştirilen 100-130 cm kalınlığındaki çok sağlam horasan harçlı döşegin içinde, üç sıra meşe hatıllardan oluşan bir ızgara sisteminde bulunmaktadır. Meşe kazıklar 35-40 cm çapında, 7 ila 15 m boyutundadır ve 40-45 cm aralıklarla çakılmıştır. Yastık meşe hatılların kesitleri dikdörtgendir. Kazıkların sağlam zemine çakılması ve horasan harçlı döşegin rijit bir sistem oluşturması sayesinde binaların sağlam kalması sağlanmıştır. Sarayın iç beden duvarları tuğladan, dış beden duvarları taştandır. Döşemeler ve çatı ahşap, çatı örtüsü kurşundur. Cephelerde giydirme sistemiyle değişik türde toparlama kesme taş kullanılmış, yüzlerine zengin kabartmalar işlenmiştir. Bazı odalar tamamen taştan oluşturulmuş, böylece yapı yarım kâgir sistemde oluşturulmuştur.

Yapının taşıyıcı sistemlerinde ve duvar hatıllarında kıymetli ağaç türleri kullanılmıştır. İçerideki kolonlar, stuka yüzeyli olup ahşap konstrüksiyondur. Kat döşemeleri ise çift katlı kirişleme şeklinde yapılmıştır.

b)Dış cephe süslemeleri

Dolmabahçe Saray kompleksini oluşturan yapıların tümünün bezemesindeki antik mimari öğeler çok önemli bir yer tutmaktadır. Dikkatli bakıldığında, insanı etkisi altına alan Barok görünümün aslında antik mimari öğelerin Barok motiflerle zenginleştirilmiş değişik kompozisyonlar oldukları göze çarpar.

Sarayın ana yapılarını oluşturan Mabeyin-i Hümayun, Harem-i Hümayun ve Veliaht Dairesi, anıtsal kapılara göre çok daha sade bir bezemeye sahiptir. Sarayın bezeme düzeni, moleküler bir düzen içinde yapının deniz cephesini tamamen, kara tarafındaki cephesini de kısmen ve hemen hemen hiç değişiklik göstermeden dolaşır. Cepheye Neoklasik görünüm kazandıran en önemli bölümler, Mabeyin girişi, kara ve deniz cepheleri, Haremin deniz cephesiyle Veliaht Dairesinin kara ve deniz cephelerini bezeyen iki katlı çıkmalardır. Sürekle tekrara dayanan bu cephe düzenini içinde göze çarpan değişiklik, Muayede

Salonunun iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, gayet sade bir biçimde yapılarak çevreleri Barok espride bir araya getirilen antik öğelerle süslenmiş Harem ve Selamlık binelik kapılarıdır.

c)Anıtsal tören kapıları

Dolmabahçe Sarayı'nda antik devir mimarisi, hem ayrı yapı birimleri oluşturularak, hem de yalnız bezeyici olarak kullanılmıştır. İlk tanıma girebilecek en belirgin yapı tipi, Hazine-i Hassa ve Saltanat Kapıları başta olmak üzere, Roma devri zafer taklarını andıran anıtsal girişlerdir; ancak gerek süsleme biçimi ve yoğunluğu, gerek işlev açısından hem Roma devrine ait olanlardan, hem de XIX. yy. örneklerinden farklı özellikler arz etmektedir.

Sarayın simetri anlayışına ters düşmeyecek bir biçimde yapılmış olan Saltanat Kapısı, birçok antik öğe barok motiflerle zenginleştirilerek kullanılmıştır. Yapının ortasında yer alan kemerli geçiş bölümü cephesinde, Korint düzeninde bir tapınağın alınlığına kadar olan bütün öğeler mevcuttur. Bunların yanı sıra, geç antik devir tapınaklarında sıkça rastlanan, çeşitli boy ve tiplerde konsollarla yumurta frizinin, İyon başlığı volütlerin ve girlandların birlikte kullanıldığı Barok kompozisyonlara rastlanmaktadır. Ayrıca Dor tapınaklarının değişmez öğelerinden biri olan trigliflere benzer motifler, kemerin her iki yanındaki sütunların yukarıya doğru devamını oluşturan çıkıntılar üzerinde aynı şekilde kullanılmıştır. Kemerin iç bölümünde, antik tapınaklarda sütunlar ile ana duvarları bağlayan tavanın altındaki kasetleri andıran alçak kabartma madalyonlar işlenmiştir.

Ana girişi kulelere bağlayan yan kanatlar üzerinde de ikili kullanılmış Korint sütunlar ve üzerlerinde aynı düzene ait saçaklık parçaları, yine bazı biçimsel değişikliklerle uygulanmıştır. Kapının dört tarafında yer alan kulelerin pencerelerinin iki yanında, gövde bezemeleri tamamen değiştirilmiş Korint başlıklı pilastrlar ve bunların üzerinde yan kanatlardan devam eden saçak parçaları ile yuvarlak alınlık motifi yer almaktadır ve bu düzenleme kulelerin dört cephesine de uygulanmıştır. Bu bölümlerin üzerinde ise çok küçük boyutlu Korint sütunlar ve antik öğeler aynı Barok düzen içinde yer almaktadır.

Sarayın başlı başına anıt niteliği taşıyan bir diğer kapısı ise Hazine-i Hassa Kapısıdır. Saltanat Kapısıyla ilk bakışta büyük bir üslup bütünlüğü göstermesine karşın, gerek süslemelerin yerleştirilmesi, gerek değişik motiflerin kullanılması açısından bazı farklılıklar göstermektedir. Yan kanatlar dört yerine iki kuleyle son bulmaktadır ve her iki kapının kule bezemeleri farklı düzenlenmiştir. Hazine-i Hassa Kapısının i avluya bakan yüzü, dış cephesinden çok daha az bezemeye sahiptir. Buna rağmen iki kapı arasında çok ufak farklılıklar dışında aynı öğelerin kullanıldığı görölmektedir. Kapının üst kısmını taçlandıran bölümün bezemesi, kapının i kısmındakiyle aynıdır, ancak ön yüzdeki Korint sütunlar arka tarafta aynı düzende yivli ve yivsiz pilastrlara dönüştürölmüştür.

Saray bahçesi içinde antik tarzda birkaç geçiş daha bulunmaktadır. Bunlardan biri Hazine-i Hassa Kapısından içeriye girildiği zaman tam ana aks üzerinde yer alan ve Hasbaheye geçişi sağlayan kapıdır. Kapının her iki cephesinde de aynı motifler yer almaktadır, ancak giriş tarafında bulunan Korint düzeninde yivli pilastrlar Hasbaheye bakan cephede hacimlendirilmiş ve yivsiz olarak şekillendirilerek çıkmaları taşıyan bağımsız sütunlar haline getirilmiştir. Ayrıca sütunların ve pilastrların aralarında eşit mesafeli kullanılmış küçük konsollar vardır. Diğer iki kapıda görölen alçak kabartma kasetleri oluşturan iek motifleri, burada kalem işi olarak yapılmıştır. Kapının ön avluya bakan cephesinin bezemesi, Muayede Salonu cephesinin üst kat bezemesinin küçük bir kopyasıdır.

Hazine-i Hassa Kapısından sarayın Hasbahesine giderken küçük bir avludan geçilir. Bu ön avlunun iki tarafında Hazine-i Hassa Kapısını dik olarak kesen, biri Mefruşat Dairesine, diğeri Hazine-i Hassa binasını geçişi sağlayan ve yine Roma taklarına benzeyen iki kemerli geçişle karşılaşılır. Bu geçitlerin yalnız ön avluya bakan cepheleri oldukça sade bezenmiştir.

Antik öğelerin barokla zenginleştirilerek kullanıldığı bezemeler, rıhtım boyunca sıralanmış beş adet Yalı Kapısında da kullanılmıştır. Bu kapıların bir tanesi Muayede Salonunun karşısındadır ve diğerlerine göre çok daha bezemeli ve gösterişlidir, diğer dördü ise birbirinin aynısıdır. Aynı bezemelere sahip dört yalı kapısının mermer bloklarının ön ve arka cepheleri de benzerdir, tek fark deniz tarafındaki Korint düzenindeki pilastrların hacimlendirilerek yarım sütunlar haline getirilmiş olmasıdır.

2.BAHÇE DÜZENİ

a)Türklerde ana hatlarıyla bahçe tarihinin gelişimi ve has bahçe kavramı

Türkler eskiden beri bahçeye önem vermişlerdir. Günümüzde en eski Türk bahçelerinin yapısıyla ilgili çok az bilgi kalmıştır. Anadolu Selçuklu sultanlarının saraylarındaki bahçeler, o dönemde yazılmış az sayıdaki betimlemelerden bilinir. Buna karşılık, bazıları günümüze kadar gelebilmiş Osmanlı bahçeleri hakkında daha fazla bilgimiz vardır.

Şamanist düşünceye göre dağlar, ormanlar, göller, ırmaklar gibi doğada mevcut tüm nesneler konuşan, duyan, evlenen, çoluk çocuk sahibi canlı varlıklardır. Orman kültü, ilkel toplulukların orman mahsulleriyle ve avcılıkla geçindikleri çok eski animizm devrinin bir hatırasıdır. Şamanist Türk geleneğinde orman başlı başına bir kült sayıldığı gibi bazı ağaçlar da ayrıca kutsal kabul edilmiştir. Ötüken ormanlarının, Gök Türkler ve Uygurlar devrinde bütün Türklerce kutsal sayıldığını bilinmektedir. Kısacası Türkler, “Doğa” kavramını bir yaşam felsefesi olarak benimsenmiş ve gittikleri her yerde sahip oldukları çevre bilincini de beraberlerinde götürmüşlerdir. Ziraat ve geniş bozkırlarda çobanlık ile geçinen diğer uluslarda orman kültürünün zamanla eski önemini kaybetmesine rağmen, hayat şartları ve dini inançları bakımından hayli gelişmiş ve yükselmiş olan Türkler, eski geleneklerini muhafaza ederek yeni dinlerine orman kültürünü sokmayı başarmışlardır. Oysa Müslüman Araplar için, “Doğa Ana” kavramı büyük bir anlam taşımamaktadır, çünkü İslam düşüncesinde ekoloji kavramı yoktur. Müslümanlık, insan yaşamı için elverişli olmayan bir doğal çevrede ortaya çıkmış ve yerleşmiştir. İslam düşüncesi, insan eliyle kurulmuş bir çevreyi amaçlar; kentler kurmak, sulama sistemleri hazırlamak, evlerin iç avlusuna bir halı gibi serilmiş bahçeler düzenlemek bu amaca yöneliktir. İslam kent kültürünün ürünü olan şiiirlerde de yabani kırsaldan değil, bahçelerdeki çiçeklerden söz edilir.

Doğu Roma sanatı ise, hem Ortaçağ’da yaratılan Hristiyan sanatını, hem kendisinden önceki dönemin İlkçağ sanatını, hem de imparatorluğun yayıldığı topraklardaki sanatı bütünleştiren bir sentez olması bakımından kendisinden sonraki uygarlıkları da etkileyen bir model oluşturmuştur. Dinsel kaynaklı bir sanat olması ve imparatorluk çevresinde bir aristokrat sanatı olarak gelişmesi en önemli iki özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Doğu Roma saray mimarisinin, Emevi ve Abbasi saray mimarisi benzeri bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Anadolu’nun Müslümanlaştığı dönemde Doğu Roma sanatı olgunlaşarak kendi kişiliğini kazanmış ve İslam Uygarlığını özümlemiştir.

Türklerde esas anlamda bahçe sanatının, İslamiyet'in benimsenmesinden sonra geleneksel kültürden gelen öğelerin İslam öğeleriyle beraber kullanılarak zenginleştirilmesi sonucu özgün örnekler verebildiği söylenebilir. Özellikle Anadolu'nun Türkleşmesi sırasında, Abbasi sanatı ve Doğu Roma sanatı ile etkileşimin bir sonucu olarak Türk Bahçe Sanatı, farklı kültürlerin geleneksel bir çerçeve içerisinde sentezi olarak ortaya çıkmış, dış mekânda bahçe çoğunlukla mimari yapıları bütünleyici bir eleman olarak kullanılmıştır.

Türk Bahçe Sanatının olgunlaşarak en güzel örneklerini verdiği dönem, Osmanlı İmparatorluğu zamanına rastlamaktadır. Bilhassa İstanbul'un fethiyle başlayan 300 yıllık süreç içerisinde, Klasik Türk Bahçe sanatı, Türk-İslam öğelerinin etkin bir biçimde kullanılmasıyla kendine özgü bir tarz yaratmış ve nihayet Lale Devri olarak adlandırılan zevk ve eğlencenin anlayışının hâkim olduğu III. Ahmed dönemi İstanbul'unda altın çağını yaşamıştır. İstanbul, diğer Anadolu şehirlerinden farklı olarak, Doğu Roma'nın kültür mirasını bünyesinde barındırması ve imparatorluğun başkenti olması bakımından, Klasik Türk Bahçe sanatının gelişmesi için elverişli bir ortam hazırlamıştır.

O devirlerde İstanbul'un en önemli yeşil alanları, diğer Türk kentlerinde de olduğu gibi, camilerin avlularıydı. Meyve ağaçları ve düzenli çiçek tarhlarıyla süslü büyük külliyelerin dış avluları, küçük camiler ve mescitlerin bahçeleri, halkın en çok bir araya geldiği mekânlar olarak bir park hüviyetinde bulunan hoş kokulu alanlardı. Kentteki yeşil alanların bir diğeri de, servi ağaçlarıyla özel bir orman niteliği taşıyan, Edirnekapı, Topkapı ve Üsküdar'daki Karacaahmet gibi kent dışındaki büyük mezarlıklardı. Kent içinde küçük camilerin ve mescitlerin hazireleri veya türbeler çevresindeki küçük mezarlıklar da çok sayıda yeşil alan oluşturmaktaydı. Fakat hepsinin ötesinde, kentin bitki örtüsünün ana bileşeni, evlerin bahçeleri idi. İstanbul'da, küçük, büyük, tek ya da bitişik her evin küçük bir bahçesi olmuştur. Bunlar genellikle yüksek duvarlarla dışa kapalı bir iç bahçe olurlardı ve içlerinde hem süs bitkileri, hem de meyve ve sebze yetiştirilirdi. Geleneksel çevre içerisinde bahçeli evler yatay bir doku oluşturarak, o dönemlerde İstanbul'da, sur içine sıkışan yüksek yapıli kentlerde olmayan bir yeşil oran yaratmışlardır.

Saray bahçeleri, diğer bahçelere nazaran daha gösterişli düzenlenmişti. Burada kuşhane, aslanhane gibi yaban hayvanların bulunduğu yerler, kış bahçeleri ve seralar olurdu. Ayrıca cirit, ok atma, güreş,

binicilik gibi spor etkinlikleri de bu bahçelerde yapıldı. İstanbul’da saray bahçelerinin yanı sıra konak, köşk, yalı bahçeleri de vardı. Bir başka bahçe türü de çevredeki saray ve kasırların has baheleriydi. Bunlar kent çevresinde havası, suyu, manzarası güzel mesire yerlerinin yakınlarında yer alırdı. Zaman zaman çıkan yangınlar çoğunu yok ettiğı için, eski dönemlerin bahçe düzenleme ilkeleri ancak yazılı belgelerden öğrenilebilmektedir. Bunların biraz da İran bahçe tasarımı etkisiyle geometrik düzenlemeler olduğı anlaşılmaktadır. Mermer havuzlar fiskiyeler, çeşmeler, gölge veren ağaçlar, sarmaşıklı ve asmalı çardaklar bu bahçelerin belli başlı öğeleri arasındaydı. Eğimli arazide setler ve merdivenler de bunlara eklenirdi.

Lale Devri’ndeki Batıya açılış Avrupa bahçelerine benzer düzenlemelerin ortaya çıkmasına yol açtı. 1720’lerde İstanbul’daki Fransız elçisi aracılığıyla bu ülkeden bahçe düzenleyiciler getirtildi. XIV. yüzyılın başında III. Selim’in kız kardeşi Hatice Sultan’ın mimarı olarak çalışmış olan Melling, onun Beşiktaş’taki sarayının bahçesini Fransız bahçelerine benzeterek geometrik yol ve tarhlarla düzenlemişti. Bu daha sonra pek çok saray ve konak bahçesine örnek oldu.

Bu noktada, Osmanlı toplumunun kendine özgü kültürel varlığında, dış etkilerin kalıcı bir takım izler meydana getirmeye başlamasının XVIII. yy.ın başlarında, Lale Devri adıyla anılan zevk ve eğlence anlayışının hâkim olduğı III. Ahmet dönemini ile belirginleştiğini söylemekte yarar vardır.

Bu dönemde inşa edilen bahçelerde geleneksel Türk-İslam bahçe sanatı etkin bir şekilde uygulanırken, mimari öğelerde daha çok süsleme alanında, natürel iek ve meyve resimlerinin uygulanmasıyla, bahçeyle uyumlu ve görsel açıdan zenginlik sağılayan kısmen batı tarzı bir takım yenilikler denenmeye çalışılmıştır. Ancak bu klasik üsluptan farklı olan yenilik arayışlarını batı baroğunun etkisine bağlamak doğru olmaz, nitekim Osmanlı sanatında Barok etki ve özelliklerinin açık belirtisi Lale Devrinden sonraya rastlamaktadır.

Klasik Osmanlı mimarisinin temelinde, Doğı Roma ve Selçuklu eserleriyle, geçmişten gelen Orta Asya Türkleri ve Türk İslam devletlerinin yaşam tarzları ve kültürel varlıkları etkili olmaktadır.

Geleneksel Türk mimarisinde amaç mekân bütünlüğünün sağılanması olduğundan, dış mekânda uygulanan bitkisel tasarımlar da, binanın yarattığı görsel etkide tamamlanmışlık ve bütünlük hissi uyandırmak yönünde gerçekleştirilmiştir. Osmanlı klasik üslubunda, İslam mimarisinin temel karakterlerinden biri olan sükûnet (dinginlik), dış mekânda eğri çizgilerin piramidal formlar ile taçlandırılmış örtü sistemi ve onun altında hareketsiz duvarlarda beliren silütle sağılanmıştır. Hareket

olgusu, sükûnetle ters düşmeyecek şekilde, pencere dizileri, kubbeler ve bunlara ait kemer sistemlerinin ritmik dengesiyle anlam kazanır. Işık ve su, İslam mimarisinde çok önemli bir rol oynarlar. Yalancı mermer, çini ya da mozaik yüzeylerin yansıttıkları ışık yapıları tinsel bir hava kazandırır. Hem bir serinlik kaynağı, hem de bir durgunluk simgesi olan su, küçük bir çeşmeyle ya da fıskiye bir havuz biçiminde sarayların ve diğer İslam yapılarının genellikle orta avlularında yer alır. İslam sanatında bahçe çok önemli bir süs unsuru olarak göze çarpmaktadır.

Dış mekân tasarımlarını etkileyen bir diğer önemli özellik de, süslemelerde İslam-Arap kökenli geometrik düzenlemelerle, Türkistan-İran-Anadolu kültürleri etkisinde oluşum göstermiş Türk süsleme sanatının elemanları olan stilize yaprak ve çiçeklerden oluşan bitkisel motiflerin kullanılmasıdır. Osmanlı klasik üslubu XV. yy.da belirgin bir hale gelmiş ve Lale Devrine kadar karakterini korumuş, bu devirden sonra batı tarzlarının etkisinde değişim gösterdiyse de, bütünlük ilkesi geçerliliğini sonraki devirlerde de korumuştur. Kendi içlerinde gösterdikleri bütünlüğün aksine, XIX. yy.da mimaride batı tarzının etkin bir biçimde uygulanmasıyla beraber, sultanlar ve çevrelerindeki devlet adamları tarafından batı kültüründen ithal edilen sarayların inşa edilmesi, eski İstanbul'un uyumunu bozmuş ve kent hiçbir zaman bu yapıları özümlememiştir.

b)Dolmabahçe Sarayı bahçesinin üslup yönünden değerlendirilmesi

Dolmabahçe Sarayı bahçesi, üslup yönünden kesin bir sınıfa dâhil olmamakla birlikte, bahçe tasarımının büyük ölçüde yapının üslubuyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bir bakıma yapıda farklı farklı yorumlanan Avrupa Eklektisizmi'nin, Rönesans, Neo-Klasik ve Barok stillerin bir karışımı olarak dış mekân tasarımında da özgün bir biçimde kullanılması söz konusudur.

Dış mekânın ana yapının bir uzantısı olarak yer yer biçimsel bir yaklaşımla tasarlanmış olması, İtalyan Rönesans üslubunun etkisini çağrıştırmaktadır. Bahçede formal havuzlar ve süslü anıtsal kapılara yer verilerek, dış mekânda yapıyla bütünleşen dinamik bir hareket ve göz alıcı bir canlılık yaratılmak istenmesi Fransız Barok üslubunun etkisidir. Bunun yanında geleneksel Türk bahçe sanatının uzantısı sayılabilecek ve birer iç avlu şeklinde tasarlanmış özel bahçeler ve hasbahçe, içerik olarak tamamen doğu etkisini yansıtır.

Saray bahçesini oluşturan dış mekân birimleri genel olarak dört bölümde düzenlenmiştir: Mermer döşeli rıhtım, Ön Bahçe Bandı, Arka bahçeler dizisi ve Selamlık Dairesi Ön Bahçesi (Hasbahçe). Kareye yakın bir dikdörtgen olan ön bahçe, geometrik düzenli Fransız bahçesini model almış görünmektedir, ancak bitkisel anlamda katı bir biçimsellikten ve düz çizgilerden uzaktır. Deniz tarafındaki bahçe ön bahçenin uzantısı olarak bütün yapı boyunca uzanmaktadır. Burada da Muayede Salonu eksenine göre simetrik bir düzenleme yapılmış, Resmi Daire ve Hususi Daire önünde birer oval göbek meydana getirilmiştir. Buradaki tasarım, ön bahçeye göre oldukça sadedir ve dış cephenin bir uzantısı olarak tasarlanmıştır.

Sarayın öteki bahçeleri kapalı ve özel bahçelerdir. Veliaht Dairesi, Harem ve Kuşluk Bahçeleri ortalarında oval veya daire biçimli havuzlar bulunan yine geometrik düzenli, fakat çevreleri yüksek duvarlarla kuşatılmış iç avlular gibidir. Özellikle Kuşluk Bahçesi, bahçenin genel düzeninden ayrı olarak doğal görünümündedir.

c)Avrupa bahçelerinin genel özellikleri, Avrupa bahçelerinde Rönesans ve Barok üsluplar

Tarihsel gelişimine bakıldığında Avrupa bahçelerinin, özel beğeni ve kullanım amacıyla yapıldığı görülür. Eski Yunanlıların ve Romalıların kendilerine özgü bahçe tasarımları, İtalya'da Tivoli yakınlarındaki Roma İmparatoru Hadrianus'a ait villanın bahçesi örneği gibi, daha sonra gerçekleştirilen bahçe tasarımlarının pek çoğunu etkilemiştir. İtalya Rönesansı'nda, yine Tivoli yakınlarındaki XVI. yüzyıldan kalma Este Villası'nın bahçesinde olduğu gibi, dış mekân iç mekânın bir uzantısı olarak görülerek bahçe tasarımında biçimci bir yaklaşım geliştirilmiştir.

XVII. yüzyılda İtalyan Rönesans bahçelerinden etkilenen André le Nôtre Fransa kralı XIV. Louis için Versailles'da simetrinin, büyük havuzların ağır bastığı gösterişli bir bahçe düzenledi. Pek çok kez kopya edilen bu düzenleme bir bakıma insanın doğaya egemen oluşunu simgelemekteydi. Bu tür klasik bahçeler güzel olmakla birlikte düz çizgileri, ağaç ve çalıların geometrik biçimlere dönüşmesi ve çiçek tarhlarının birbirinden ayrı kutular gibi ele alınmasıyla kusursuz, biçimci, katı, üstünde çok çalışılmış ve mantıklı bir görünüm içindeydi. Bunları kendi dönemlerinin mimarlığının bir uzantısı olarak görmek de olasıdır.

XVIII. yüzyılda İngiltere'de Burlington dükü, peyzaj mimarları William Kent, Lancelot "capability" Brown ve Humphrey Repton düzenlemelerinde doğal öğelere ağırlık vermeye başladılar. Artık eğri çizgiler düz olanlardan daha güzel bulunuyor, ağaçları geometrik biçimlerde ya da "heykel" gibi budamak yerine, oldukları gibi bırakmak yeğleniyordu. Yüzyılın sonuna doğru özel olarak bu amaçla yapılan yapay yıkıntılar da bu bahçelerin ögesi arasına girdi.

Rönesans akımı, eski çağın biçimsel ve ruhsal değerlerini yeniden yaşatmaya yönelik bir hareket olarak XV. yy.da İtalya'da doğmuş, XVI. yy.da yavaş yavaş tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Belirli bir hacim ve mekân anlayışının kendini kabul ettirmesi ve geometrik perspektifin yavaş yavaş kurulması sonucu, tasarımlar sade ve dengeli biçimlere kavuşmuştur. Mimari alanda Antikçağ düzenlerinin birleşimi anıtsal ve tutarlı bir görünüm verilmesine imkân sağlamış, yapılarda modüllere dayanan bir orantılama sistemi kullanılmış ve hacmi vurgulamak için ışıktan yararlanılmıştır. İtalyan Rönesans mimarisinde eski kaleler, tahkimli konutlar ve zarif saraylar haline getirilmiş, dış mekân yapıların uzantısı şeklinde biçimsel ve simetrik olarak tasarlanmıştır.

Batıda "Hortus Conclusus" (mantıksal bahçe) geleneğine devam edildiği Gotik döneminden sonraki devir, hümanist mimaride bahçe anlayışına gerçek anlamda bir devrim getirmiştir. Rönesans bahçesinden bahsedilirken, peyzaj mimarlığı konstrüksiyonu için otantik materyaller gibi doğal nesneler kullanılmasının aksine, doğayı mimarlığa göre ikinci plana koymaya yönelik bir etki olarak kabul edilmelidir. Geometrik formdaki İtalyan Rönesans bahçesi, sadece metaforik bir bahçe olmamış, ancak materyalist mimaride ve daha sonra Barok'ta, natüralist anlayışın biçimlendirilmesinde önemli bir işleve sahip olmuştur.

Kırsal ve yararlanmacı karakter her şeyini yitirirken bahçe, Eski Roma'ya ait suyun bir yerden başka bir yere taşınmasıyla ilgili dekoratif biçimlerin de dâhil olmasıyla beraber, ev mimarisini birleştirici bir ana öge durumuna gelmiştir. Daha sonra konutlara ve bahçeye, asma bahçeler ile ağaç kitlesi-yapı kitlesi kontrastını hafifleten merdiven, kemeraltı, revak gibi bir araya getirilmiş geçiş elemanları eklenmiştir. Antik heykeller, çeşmeler, mermer korkuluklar, saksılar... vb. gibi zengin ve çok değişik plastik formların yanı sıra, kolonlu çardaklar, pavyonlar, kemerler, çıkıntılar gibi döşeme öğelerinden yapılmış elemanlardan yararlanılır. İlgi çekici yeni motifler, gizli bahçeler, manzara terası ve labirent uygulamalarında bulunur.

Bu dönemin üslubunu yansıtan bahçeler arasında D.Bramante'nin Vatikan'daki Belvedere bahçesinden sonra, B.Ammanti'nin Floransa'daki Boboli bahçesi, Bagnaia'da Ville Lante bahçeleri, Caprarola'da Farnese ve Tivoli'de Villa d'Este ilk akla gelenlerdir.

Barok üslubu ise, XVII. yy. Avrupa'sında başlıca özelliği belirsizliğe dayanan bir eğilim olarak ortaya çıkmış, yayıldığı bölgelerdeki yöresel eğilim ve ekollerle karşılaşp bunlarla kaynaşarak kendine özgü özellikleri olan ulusal nitelikte birçok sanat akımının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Barok çağı, şehircilik ve bahçe planlaması alanlarında başarılı yenilikler bakımından, Avrupa'da verimli bir devir olmuş, Rönesans boyunca moda olan İtalyan tarzı bahçenin yerini XVII. yy.da Fransız tarzı bahçe almıştır. Çoğu kez yapı ile heykellerin dinamik bir hareketle kaynaşp birleştiğı, ufukta kaybolan uzun düz bulvarları ve geniş havuzlarıyla bu bahçeler, Fransız saraylarının değışmez birer parçalarıydı. Barok stili bahçe sanatında formal, yani mimari bahçe ön plandadır ve bina bahçe stiline hâkimdir.

Versailles saray bahçesinin mimarı Le Nôtre'un "Büyük Stil" olarak adlandırılan prensiplerine göre Barok bahçede esas çizgilerde sadelik, fakat detaylarda çeşitlilik olmalı ve planda ölçü bakımından olduğu kadar stilde de birlik bulunmalıdır. Bahçe daima olduğundan daha geniş gösterecek şekilde planlanmalı, bina çevresinde uygun bir açıklık bırakılmalı ve bahçeye kasvet verecek plantasyonlara ve planlamalara yer verilmemelidir. Su fiskiyeler ve kaskatlarla hareket kazandırılarak veya geniş su aynaları halinde ve gürültüsüz kullanılmalı, sürprizli tertipler oluşturulmalıdır. Bahçede heykellere çok miktarda yer verilmeli, çeşitlilik yaratacak elemanların tekrarından kaçınılmalıdır. Pek az çiçekli çalı ve ağaca yer verilerek renk çeşitliliğı daha çok su, gökyüzü, çim alan, heykeller ve parterlerdeki çiçeklerden sağlanmalıdır.

Tipik bir Fransız klasik bahçesinde, merkezi bir aks yapının esas kapısından itibaren bahçeyi ikiye böler ve bu aks boyunca çayır sahalarla su tesisleri yer alır. Ana aksa dik yerleştirilen ikinci derece akslar, bahçeyi bir takım farklı seviyelerdeki parterlere böler ve binadan itibaren arazinin kademeli olarak alçalması, yapının görünüşüne daha fazla ihtişam kazandırır.

Le Nôtre'un bahçelerinde tabiatın değil sanatın üstün olduğu bir gerçektir. Barok bahçesinin bu prensiplere göre karakteristiği, çok düzen, dürüstlük, duruluk ve sürprizden ibarettir. Rönesans ne kadar aşırıktan uzak, ağır başlı ve dengeli bir üslupsa Barok da o kadar hareketli, yenilik heveslisi, aykırılıkları ve bütün sanat biçimlerini kaynaştıran bir üsluptur. Kendisinden önceki devrin sakin ve kendine hâkim olmasına karşılık, alabildiğine çarpıcı, coşkunsu ve gösterişlidir.

Bu üslubun bahçe düzenlemesi alanında en görkemli örnekleri, Versailles ve Fontainebleau gibi XIV. Louis devrinde Paris dışında yapılan saray bahçelerinde görülmektedir.

Versailles Sarayı Bahçesi

Versailles Sarayının ilk çekirdeği, XIII. Louis tarafından yaptırılan av köşküdür. Boyceau tarafından düzenlenmiş bahçesi ve tenis kortu ile bu yapı, XIV. Louis'i çok etkilemiş ve bu sahada kendisi için benzeri olmayan bir saray ve bahçe yapılmasını istemiştir. Yapılacak saray için mimar olarak Mansart ve bahçe mimarı olarak da Le Nôtre görevlendirilmiş, sonuçta XIV. Louis'nin zafer ve şerefini ihtişama kavuşturan bir eser ortaya çıkmıştır.

Saraya, doğu yönündeki esas girişten, ölçü bakımından muazzam üç avlu ile ulaşılır. Bahçenin, her biri sarayın önündeki bir parterden başlayan üç vistası vardır, bunlardan en önemlisi batıya yönelen ana aks boyunca olanıdır. Diğer ikisi, birinci terastan başlayarak kuzey-güney yönüne uzanır. Birinci terastan itibaren vista, at nalı şeklindeki basamaklardan inilen, heykellerle bezeli ve renkli çiçek bordürleriyle çevrili bir havuzdan oluşan Latona parterini kat eder. Bu kompozisyonun sonu iki tarafı ağaçlıklı "Alée Royal" yani kral yolu, Apollon Havuzu'na doğru ana aksı takip eder. Bu yolun Tapis Vert olarak adlandırılan kısmının arkasında, her iki tarafı ağaçlarla sarılı Bosquet'ler bulunur.

Büyük kanalın başlangıcında yer alan yuvarlak formlu Apollon Havuzu, XIV. Louis'in sembolü Güneş Tanrısı'nı ifade eden heykel kompozisyonuyla son derece dekoratiftir. Havuzun arkasında 1.5 km boyunda ve 220 m genişlikteki büyük kanal ile görüş ufuk çizgisine ulaşır.

Şatonun sol tarafına ve güney yönüne rastlayan bir sıra teras, sarayın yollar boyunca yapılan ilaveleriyle ortaya çıkmıştır. En üst kademedeki terasın etrafı, bodur şimşir çitlerle çevrili çiçek parterlerini içerir. Daha alt kademedeki, 150 m uzunluğundaki bir binanın çevrelediği limonluk (orangerie) yer alır. Zarif basamak ve balustradlar buranın birinci terasla bağlantısını sağlar. Limonluğun önünde, büyük kaplar içinde portakal, limon, nar, zakkum, yasemin gibi bitkilerin, muntazam sıralar halinde sergilendiği zarif bir bahçe bulunur. Bunun ilerisinde ise, arkasında geniş bir ormanın bulunan, geniş bir su aynası halinde “Balık Havuzu” vardır.

Sarayın kuzey yönündeki üçüncü vista, bahçenin en son geliştirilen kısmıdır ve hemen hemen orijinal haline en yakın şekilde kalmıştır. Ana aks gibi bitki çitleri ve heykellerle çevrelenmiştir. Parterlerin ortasında Girardo’nun eseri olan “Piramit Havuz” bulunur. Sarayın önündeki terastan üçüncü vistanın ilk kademesi olan parterlere inilir, buradan “Alée Des Marmousets” denilen ağaçlıklı bir yol, hafır bir rampa ile “Dragon Havuzu”nda son bulur. Sıra ile mermer su çanakları taşıyan üç kız, üç de erkek çocuk heykeli, yol boyunca sıralanır. “Dragon Havuzu”nun arkasında daha geniş olan “Neptune Havuzu son derece zarif formu ile dikkat çeker.

Saraydan ayrılan üç ışınsal yol (Radial Avenue) üzerindeki bosquet’lerde, açık hava balo, konser salonu, tiyatro gibi bir takım sürprizli elemanlar yer alır. En ünlüleri “Fontaine de l’Obelisque” (Obelisk Havuzu), “Salle de Festin” (Ziyafet Salonu) ve “Amphitheatre d’Eau” (Su Tiyatrosu)dur.

d)Klasik Türk Bahçesinin özelliklerinin Klasik Avrupa bahçeleriyle karşılaştırılması.

Klasik Türk bahçesi, insanın doğayla olan formal ve informal ilişkilerini esas almış, insanların doğayla aynı düzeyde yaşamak, yeşilliğin, suyun, çiçeklerin ve kuşların yanı başında olmak, kısaca doğanın huzur verici varlığını bir takım doğal öğeleri kaynaştırarak çevresinde yaratma ve bunlardan yararlanma isteğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Türk bahçeleri göstermelik bahçeler olmaktan ziyade, içinde yemek-içmek, dolaşmak, oturmak, dinlenmek gibi yaşamsal aktivitelerin gerçekleştirildiği fonksiyonel bahçelerdir. Bahçe düzenlemeleri de bu fonksiyonlara yönelik gerçekleştirilmiş, dolayısıyla bahçe ilk bakışta bir sanat eseri olarak algılanmak üzere değil, çeşitli aktivitelerin belirli bölümlerde yaşanarak algılanması düşünülmüş, bu nedenle de değişik algı açıları oluşturulmuştur.

Batı bahçelerinde akslar algılama olayını bir ana ve bir de yardımcı bir veya iki aksa yönlendirirken, Türk bahçesinde akslar ya çok karmaşıktır, ya da hiç yoktur. Algılama parçalanmış ve bahçenin her köşesine dağıtılmıştır. Bu nedenle geniş ölçekli Batı bahçeleri bir bakışta kolaylıkla algılanabilirken, küçük ölçekli Türk bahçeleri farklı algılama açılarına sahip olmaları sebebiyle uzun sürede algılanma olanağı sağlarlar ve görsel açıdan çok daha zengindirler. Batı bahçelerindeki yükselti farkları Türk bahçelerinde yoktur, bunun yerine bahçe birkaç setle basamaklandırılmış ve böylece algı zenginliğine katkıda bulunulmuştur.

Türk bahçelerinde bitkisel düzenlemede çoğunlukla gölge veren, kokulu ve derin yeşil renkli çınar, servi... vb. gibi ağaçlarla meyve ağaçlarına yer verilmiş ve mekanın fonksiyonuna göre gelişmiş güzel bir ilişki içinde dikilmiştir. Çiçekler, Batı bahçelerinde olduğu gibi renk kompozisyonu ve grift desenler oluşturmak amacıyla değil, kokuları ve hoş görünümleri için kullanılır. Bazen bir tarh sırf karanfil, gül, lale... vb. gibi türlere ayrılabilir, hatta sadece saksı içinde de yetiştirilebilir. Geniş çim alanlar ve sert zeminler seyrek, zemin çoğunlukla doğal materyalle kaplanır veya tesviye edilerek sadece toprak olarak bırakılır, havuz ve çeşme gibi su öğelerinin kaplanması taş, mozaik, seramik... vb. gibi materyaller kullanılır.

Bu özellikleriyle Klasik Türk bahçeleri, çağdaşı olan Rönesans ve Barok bahçelerinden oldukça farklıdır. Klasik Batı bahçeleri, daha çok seyir ve prestij amacıyla tesis edilen birer gösteri bahçeleri olmaları nedeniyle doğallıktan çok yapay bir görünüme sahip olmuşlardır. Bu bahçelerin ana özelliği olan aksiyalitenin Klasik Türk bahçelerinde olmaması nedeniyle katı bir biçimselliğe ve simetriye dayanan ileri derecede bir formal yapının Türk bahçesinde gelişmesi önlenmiş, bu da tasarıma yalın çizgiler ve yumuşak hatlar sağlamıştır.

e)Dolmabahçe Sarayı bahçesinin Klasik Avrupa bahçeleriyle karşılaştırılması

Dolmabahçe Sarayının bahçe düzeninde genel olarak Batı etkisi büyük ölçüde kendini belli etmektedir, ancak gerek konum, gerek büyüklük bakımından çağdaşı olan Avrupa bahçeleriyle kıyaslandığında önemli farklılıklar göze çarpar.

Bahçe, Saray kompleksini ön, arka ve yan cephelerden kuşatan; yalnızca ön cephede bütün halinde, arka cephede ise duvarlarla kesintili fakat kapılarla geçişli bağlantısı olan mekânlar dizisi halindedir. Konumu itibariyle saray deniz tarafında geniş bir rıhtım ve diğer tarafta yolla sınırlanmış olduğundan bahçelerin uzantı yerleri kısıtlı olmuş ve yapıyı çevreleyecek şekilde parçalı bir düzende kurulmuştur, bu nedenle genişlikleri de aşırı değildir.

Rönesans ve Barok bahçelerinin Avrupa'daki örnekleriyle karşılaştırıldığında, bu bahçelerin düzeninde önemli bir koşul olan aksiyalitenin, aksiyal ve bakışumlu olarak düzenlenen ana bahçesi dışında, Dolmabahçe Sarayı bahçesinin genelinde bulunmadığı söylenebilir. Her bahçe parçası kendi içinde, yakınında bulunan yapı parçasının yüzey özelliklerine uygun ve onunla aynı akstadır. Bu nedenle saray çevresi bir bütün olarak, belirli bir başlangıç-gelişim-bitiş düzeni ve aksiyal bir gelişimi bulunmayan, birbirinden ilintisiz formal bahçeler şeklindedir. Yapısal yerleşme biçimi, yapı-arazi ilişkileri bahçede batı etkisine ve belirli bir aksiyal sisteme olanak sağlamamıştır.

Sarayın ana yapısı, kıyı boyunca denize paralel olarak lineer düzende yerleştirilmiş ve birbirine eklenmiş üç bölümden meydana gelmiştir: Resmi Daire (Mabeyn-i Hümayun), Muayede Salonu, Hususi Daire. Lineer düzendeki bu artarda diziliş, Dolmabahçe Sarayı'nın özgün tasarım özelliklerinden biridir ve Avrupa saraylarına değil İstanbul sahil-saray geleneğine referans veren bir kompozisyonudur. Dolmabahçe Sarayı, denize ve su ögesine ağırlık veren bir tasarımın ürünüdür. Saray, ana cephesini denize vermektedir. Bu nedenle özellikle Fransız bahçelerinde kullanılan geniş havuzlara dış mekan tasarımında ihtiyaç duyulmamış, deniz ögesi bahçeye doğal bir fon olarak düşünülmüştür. Bu düşüncede sarayın bir bütün halinde denizle görsel bağlantısının ve cephe görünümünün denizden görkemli bir etki yaratmasının da önemli bir etkisi vardır. Ana cephenin simetrik kurgusu, tasarım olarak klasik, akademik normlara uygundur, ancak denize göre kurgulanmış olması, yeni ve özgündür.

Dolmabahçe Saray Bahçesinin kendi düzenindeki kesintiler, içe dönük avlu anlayışı ve Dolmabahçe Caddesi boyunca çok yüksek duvarlarla çevrili olması, sarayın dışa karşı emniyeti ile inşa edildiği dönemin saray yaşantısına özgü mahremiyetin zorunlu bir sonucudur. Model alınan Avrupa saraylarında olmayan "harem" ve bağlı olduğu teşrifat, yeni modelleri ve şemaları gereksindirmiş, bunun bir sonucu olarak bu bölümlerdeki bahçe tasarımlarında geleneksel uygulamalar terk edilmemiştir. Veliaht Dairesi, Harem ve Kuşluk Bahçeleri, çevreleri yüksek duvarlarla çevrelenerek bahçenin bütününden ayrılmış birer iç avlu görünümündedir.

Bahçenin genel düzeni, bir dereceye kadar formal parselasyon ve çizgileri, hacimleri taşıyan Klasik Fransız Barok Bahçe üslubu özelliklerini yansıtmaktadır. Bu etki özellikle, bahçe ortasındaki havuza göre düzenlenen radyal yolları ve parselasyonuyla Selamlık Dairesi ön bahçesinde belirgin bir şekilde görülebilir, ancak Batıdan farklı olarak Barok üsluba özgü simetri anlayışı ve bitkisel düzenlemede topiary (budama ve kırpma ile bitkilerin biçimlendirilmesi)'ye bu kesimde yer verilmemiştir. Batı anlayışının parselasyon yönünden etkisi, sarayın ön bahçesi ve arka tarafta yer alan Harem Bahçesi'nde belirgindir, bununla birlikte Batı etkisinin belirgin ve başarılı örneklerini diğer bölümlerde görme olanağı pek yoktur. Özellikle Muayede salonu arkasında yer alan Kuşluk bahçesi doğal bir bahçe görünümündedir ve saray bahçesinin hemen hemen bütününde kullanılan yabancı ağaç ve çalı türlerine bu kesimde yer verilmemiştir.

Havuz, patika ve tarh düzenlemeleri ile duvar, parmaklık, merdiven, aydınlatma elemanı, heykel ve iskemle gibi bahçede yer alan cansız elemanların işleniş biçimleri yabancı stildedir. Düzenlemede kullanılan tarhların içinde ağaçların da yer alması, yine geleneksel Türk bahçe sanatının etkisini çağrıştıran, kuytuluk ve gölgelik koşulunun gerçekleştirilmesine yönelik bir uygulama izlenimi vermektedir.

f)Dolmabahçe Sarayı'nın Beşiktaş Sarayı ile karşılaştırılması

Dolmabahçe Sarayı, Klasik Osmanlı mimarlığı geleneğindeki birçok özelliği de bünyesinde barındırmaktadır, bununla beraber Osmanlı klasik saray mimarlığının zirve noktasını oluşturan Beşiktaş Sarayı ile karşılaştırıldığında, kurgu ve mekân ilişkileri açısından kimi farklılıklar taşıdığı da gözlenmektedir.

Her şeyden önce Dolmabahçe Sarayı, Beşiktaş Sarayı gibi tarihsel süreç içinde çeşitli padişahlar tarafından eklenen yapılarla büyüyen bir sisteme değil, aksine bütün yan yapı ve işleviyle önceden tasarlanıp tek hamlede yapılan bir yapılar bütünü olma özelliğine sahiptir. Daha başlangıçtaki bu özelliğiyle Batı anlayışında bir saray olan bu yapı, XIX. yüzyılda Osmanlı yönetimindeki Batı özellikli değişimlere koşut olarak ortaya çıkan kurumsal yapılanmanın mimari alandaki yansımalarını da taşımaktadır. Harem Dairesi'ndeki geleneksel hiyerarşik düzen sürdürülmüş, hanedan üyelerinin

yaşadıkları mekânların planlaması ve geleneksel yaşamlarının dışına taşınması söz konusu edilmemiştir. Selamlık küçülmüş ve devletin yürütme organı Tanzimat ile birlikte hükümete yani Bab-ı Ali'ye bırakılmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nda mekân kurgusu açısından bu değişiklik ya da farklılıklar gündeme gelirken, süslemede Beşiktaş sarayında görülen batı üslubu özelliklerinin göz ardı edilmediği ve giderek özellikle ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Cephe, tavan, pencere, alınlık, kemer, sütun ve sütun başlıkları gibi mimari öğelerinde kullanılan süsleme öğelerindeki Helenistik tarz, kurgusal açıdan gelenekselin çağa uydurulmaya çalışıldığı böylesi bir yapıda Batı etkisinin baskın olarak tercih edildiğinin göstergesini oluşturmaktadır.

D-DOLMABAHCÉ SARAYI BAHÇESİNİN TASARIM ÖĞELERİ AÇISINDAN ANALİZİ

1.BAHÇENİN BÖLÜMLERİ

a)Selamlık Ön Bahçesi (Hasbahçe)

Hazine Kapısından girildiğinde sol taraftaki geçitten, formal bir havuzla bu havuzu çevreleyen formal parterlerden oluşan Eski Mefruşat Dairesi ön bahçesine girilir. Parterlerin kenarları boyunca muntazam bitki bordürleriyle, önlerinde çiçek düzenlemelerine yer verilmiştir. Kullanılan ibreli türler de budama sanatına uygun olarak formal biçimlerde budanmıştır. Selamlık ön bahçesine açılan bu küçük bahçe, Barok stil özelliklerinin en fazla yansıtıldığı bölümdür. Sarayın çeşitli dönemlerine ait süslemelerle mermer kitabeler bu bölümde geliş güzel sergilenmektedir.

Hasbahçe olarak da adlandırılan Selamlık Ön bahçesi, Hazine Kapısıyla Selamlık Dairesi arasında kalan kısımda olup sarayın ana eksenine göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Denize paralel ana eksen üzerinde, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Sekizgen biçimli formal bir havuz ve daire biçimli bir göbek, buradaki düzenlemenin ana öğeleridir. Havuzun ilk hali mevcut kottan 60 cm yükseklikte ve

evresi çakıllarla kaplı böbrek şeklinde iken, daha sonra 1954 yılında projelendirilerek bugünkü halini almıştır. Havuzun ortasındaki kaskatta yer alan kuğu biçimli fiskiye Dolmabahçe Sarayı için düşünülmüş; fakat ilk önce Yıldız Sarayına konmuş, daha sonra 1965 yılında Harem bahçesindeki havuza yerleştirilmiş ve nihayet bu günkü yerine getirilmiştir. Hasbahenin sirkülasyonu orijinal çizgilere bağlı, ancak Selamlık Dairesi basamaklarına doğru odaklaşan bir şekilde görsel yn kuvvetli olarak düzenlenmiştir.

Havuzun çevresindeki parterler Barok stilinde düzenlenmiştir, bunun haricinde bahçede geometrik çim, iek parterleri ve ağaç budama sanatına uygun budanmış *Taxus baccatalar* bulunmakla birlikte Barok sanatının izlerine rastlanmamaktadır.

Hasbahçe’de iğne yapraklı türler, yapraklı türlere nazaran sayıca daha fazla olup bahçede Kore amı adıyla bilinen yabancı tür de mevcuttur. Bahçede bulunan asırlık *Cedrus libani* kuruması nedeniyle 1972 yılında kesilmiştir, sol tarafta bulunan duvar boyunca sıralanan *Cedrus deodora*’lar ise sonradan dikilmiştir. Deniz tarafını sınırlayan baba fenerlerinin alt kesiminde bulunan çalı grupları, fazla bir düzene sahip olmayıp bakımsızdır.

Hasbahenin Kuşluk bahçesine doğru bir uzantısı olan Resmi Daire arka bahçesi formal bir düzen sergiler. Ana binaya paralel olarak düzenlenen bu bahçede informal havuz ve Avrupa stili bir vazo bulunmaktadır.

b)n Bahçe Bandı

Deniz tarafındaki bahçeler, Hasbahçe'nin devamı olarak rıhtım boyunca uzanır. Bahçe düzenlemesinde geometrik tarhlara ve su öğelerine önem verilmiştir. Muayede Salonu giriş merdivenlerinin karşısında bulunan büyük yalı kapısının her iki yanındaki tarhlarda birer havuz vardır. Diğer iki yalı kapısının önünde bulunan birbirine simetrik iki göbek, ana aksı rıhtıma yönlendirmektedir. Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu odanın hizasında bulunan tarhta, çim üzerinde bir Atatürk portresiyle aslan heykeli bulunmaktadır. Velihaht Dairesi ön bahçesi, yine deniz tarafındaki diğer bahçelerle aynı aksta olmasına rağmen bu kısımdan ayrı ve binayla ilişkili simetrik parterler halinde düzenlenmiştir. Bu bölümdeki havuz da diğerlerinden farklıdır.

Parterlerin düzenlemesinde hakim olan simetri anlayışına bitkisel düzenlemede yer verilmemiş, her parterdeki düzenleme Barok stile uyma kaygısı olmaksızın birbirinden farklı şekillerde yapılmıştır. Ayrıca bu bölümdeki bahçelerde yer alan çiçek tarhları gelişigüzel düzenlenmiş, sonradan konulan ağaçlar bitkisel tasarımın görsel uyumunu bozmuştur.

c) Kuşluk Bahçesi

Kuşluk bahçesi, Muayede Salonunun arkasında yer alır ve Harem bahçesi gibi yüksek duvarlarla çevrili bir iç avlu karakterindedir. Burası, sarayın diğer bahçelerinden farklı olarak informal düzenlenmiş olup doğal görünümündedir. Yüksek duvarlarla çevrili oluşu ve ağaçların sık bir tepe çatısı oluşturmaları nedeniyle kapalı ve karanlık bir havası vardır. Bahçeyi oluşturan doğal düzenli küçük koruluğun uygun yerlerinden informal sirkülasyon geçirilmiş, tarhlar bu sirkülasyona göre dağınık bir şekilde yerleştirilmiştir. Tarhların ana binaya yakın kesiminde ortasında grottolu formal bir havuz bulunmaktadır. Bahçe, içerisinde bulunan Kuşluk köşkü ve Kuşluk Binalarıyla ilginç bir nitelik kazanmaktadır. Ayrıca Harem bahçesine geçişi sağlayan kapının yanında duvarlarla ayrılan türbe, bahçeye mistik bir Doğu etkisi de katmaktadır.

d) Harem Bahçesi

Harem Bahçesi, harem bölümünü oluşturan "L" şeklindeki binaların arka tarafında yer alır ve yüksek duvarlarla çevrili iç avlu yaklaşımlı özel bir bahçedir. Ortasındaki oval biçimli havuz esas alınarak formal ve simetrik olarak planlanması ve geometrik biçimde düzenlenen tarhlarıyla, Barok stilinin

izlerini taşımaktadır. Bordürlerin betondan yapılması, bahçede Barok stilinin etkisini biraz daha kuvvetlendirir. Bahçenin düzenlemesi 1978 yılında gerçekleştirilmiş, kullanılan geometrik çizgilerle klasik düzene daha belirgin bir karakter kazandırılmıştır. Bahçede *Magnolia* ve *Cedrus* türleri başta olmak üzere çeşitli türler kullanılmıştır, ancak bitkisel anlamda Barok etkisi görülmemektedir. Ayrıca bahçenin ilk giriş kısmında bulunan beton yapı, görsel açıdan bahçeyle uyuşmayan olumsuz etki yaratmaktadır.

e)Veliaht Dairesi Arka Bahçesi

Veliaht Dairesi ile Hareket Köşkleri arasında kalan bu bahçeye, Veliaht Dairesi ile Harem Dairesi arasındaki yoldan bir kapıyla geçilir. Bahçe, çevresini saran binalar nedeniyle bir iç avlu karakterindedir. Buradaki tasarımın ana ögesi, bahçenin ortasına yerleştirilen formal bir havuz ve çevresinde havuzla ilişkilendirilen seralardır. Beton malzemeye çevrelenmiş yuvarlak havuzun ortasında doğal görünümlü bir kaya yerleştirilmiştir. Havuz binanın cephesiyle görsel açıdan ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında bahçe, bitkisel anlamda görsel çekicilikten uzak, dağınık bir düzen sergilemektedir. Özellikle seraların ısıtılmasında kullanılan Külhanın neden olduğu duman, görsel açıdan olumsuz bir duruma neden olmaktadır.

Hareket Köşklarinin ön tarafındaki bahçe ise, Veliaht Dairesi arka bahçesiyle ilişkili ve buranın devamıdır, ancak parmaklıklarla bu bölümden ayrılmıştır. Bu bölümde çevresi sonradan düzenlenerek birbirine simetrik formal parterler oluşturulmuş iki tane informal havuz bulunmaktadır.

2.BİTKİSEL ELEMANLAR

Günümüze kadar geçen süreçte Dolmabahçe Sarayı'nı oluşturan yapılar genellikle mimari stillerini koruyabildikleri halde, yapıları çevreleyen bahçeler canlı materyaller içerdikleri için zaman içinde büyük ölçüde değişikliğe uğrayarak ilk durumlarını muhafaza edememiştir. Bahçelerin zaman içinde bozulmadan günümüze gelebildikleri takdirde değer taşıdıkları bir gerçektir, ancak Dolmabahçe Saray bahçesi bitki materyali bakımından içinde barındırdığı ve neredeyse sarayın inşa tarihiyle yaşıt ağaçların varlığıyla orijinal karakteri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Saray bahçelerini, çeşitli boylarda, bulut mavisinden sarıya, nar kırmızısından neftiye kadar çok değişik renkleriyle süslemekte olan bu ağaçlar arasında, Porsuk (*Taxus baccata*), Manolya (*Magnolia grandiflora*, *Magnolia x soulangiana*), Salkım Söğüt (*Salix babylonica*), Çınar (*Plantanus orientalis*, *Platanus x acerifolia*), At Kestanesi (*Aesculus hippocastaneum*), Sedir (*Cedrus atlantica* “Glauc”, *Cedrus libani*, *Cedrus deodara*), Kadife Çamı (*Chanaenomeles japonica*), Ladin (P. abies, P. glauca, P. pungens, P. smithiana), Arokarya (*Araucaria araucana*), İhlamur (*Tilia argentea*, *Tilia platyphyllos*), Süs Narı (*Punica granatum*), Çam (P. brutia, P. griffithii, P. nigra, P. pinea), (Amerikan Meşesi (*Quercus rubra*), Dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), Defne (*Laurus nobilis*), Karayemiş (*Lauracerasus officinalis*), Kızılcık (*Cornus alba* “Sibirica”, *Cornus sanguinea*), Akçaağaç (*Acer palmatum*, *Acer negundo*), Kayın (*Fagus sylvatica* “atropurpurea”), Ceviz (*Juglans regia*), Servi (*Cupressus sempervirens*), Amerikan Lale Ağacı (*Liriodendron tulipifera*), Oya (*Lagerstoemia indica*), Sekoya (*Sequoia sempervirens*), Avize (*Yucca filamentosa*) ve Palmiyeler bulunmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı bahçesinde görkemini koruyan ağaçların en değerlisi olan arokaryalar H.1310-M.1884 yılında Washington sefiri Mavroyani tarafından saraya hediye edilmiş ve bugünkü yerlerine dikilmiştir. Dikilen 4 arokaryadan bugün sadece 3 tane kalmıştır, ön bahçede dikili bir arokarya bakımsızlık nedeniyle sonradan kurumuş ve yerine yenisi dikilmemiştir. Bunun yanında birçok tür de bakımsızlık, yaşlılık, hastalık ve yanlış budama sonucu yok olmuş, yerlerine aynı türden bitkiler dikilmemiştir.

3.YAPISAL ELEMANLAR

a)Yollar

Saray bahçesinde bağlayıcı, ayırıcı ve hareket edici özelliğe sahip olan yollar, bahçeyi çeşitli büyüklüklerde parçalara bölen, önemli işlevleri birbirine bağlayan ve gezinti imkanı sağlayan önemli bir sirkülasyon elemanıdır. Çeşitli yapı elemanları birbirine bağlanırken, planlama sırasında düşünülen kullanım amacına uygun olarak tasarlanmış olduklarından, genişlik ve döşeme elemanları bakımından farklılıklar göstermektedirler.

Selamlık bahçesindeki gezinti yolları önceleri tokmaklanarak sıkıştırılmış Podima çakılıyken, bugün sadece Saltanat Kapısına bağlı ana yol bu şekilde bırakılarak, diğer yollar mermer döşenmiştir.

Ana sirkülasyonu sağlayan yollar genellikle çakıl-kum karışımıdır ve kumun dişli olanı tercih edilmiştir. Hasbahçenin deniz tarafındaki bahçeleri, Resmi Daire ile Veliaht Dairesi arka bahçelerindeki yollar bu malzemeye döşenmiştir. Harem Bahçesindeki yürüyüş yolları ise mermer döşelidir. Kuşluk Bahçesindeki yollar sıkıştırılmış topraktır, buna karşın Kuşluk Köşkü'nün etrafı, bir zamanlar Malta taşı ve Kandra Gresi ile kaplı olduğu söylenmekteyse de bugün çakılla kaplıdır.

Veliaht Dairesi ile Harem Dairesi arasında denizden karaya doğru devam eden yol ve Hareket Köşkleri ile Harem Dairesi geçişini sağlayan yol ise Arnavut kaldırımıyla kaplanmıştır. Hazine Kapısı önündeki Dolmabahçe Camii yönünde ana girişle ayrılan iki bahçe kesimindeki yollar ise parke döşelidir.

b)Duvarlar ve Parmaklıklar

Yollar gibi bahçeyi çeşitli büyüklüklere bölerek mekânları sınırlandıran bir diğer önemli yapısal eleman da duvarlardır. Saray bahçesi Dolmabahçe Caddesi yönünde yüksekliği 10 m'yi bulan duvarlarla sınırlandırılmış, bu şekilde saray dışarıya karşı kapalı ve emniyetli bir hale getirilmiştir. Yine Harem bahçesi, Kuşluk bahçesi ve Veliaht Dairesi bahçesi gibi Dolmabahçe Sarayı bahçesini oluşturan bölümler yüksek duvarlarla bir birinden ayrılmış özel kullanımlara yönelik mekânlardır.

Duvarların ayırdığı bahçe bölümleri arasındaki geçişler kapılar aracılığıyla sağlanmaktadır. Yol tarafındaki kapalı ve görsel açıdan olumsuz etki yaratan parçalı yapısal düzenin aksine, deniz tarafındaki bahçeler, ön bahçe bandı boyunca yerleştirilmiş yalı kapılarından rıhtıma geçiş imkânı sağlanan zarif parmaklıklarla sınırlandırılmış,

Veliaht Dairesi ön bahçesi de parmaklıklarla ön bahçeden ayrılmıştır. Aynı şekilde Hareket Köşklarinin bulunduğu bahçe, Veliaht Dairesi arka bahçesinden oldukça sade parmaklıklarla ayrılmakta ve bahçeyi iki farklı mekâna bölmektedir.

c)Havuzlar ve Çeşmeler

Saray bahçesinde, su ögesine ağırlık veren bir tasarımın ürünü olarak havuzlara geniş ölçüde yer verilmiştir. Hemen her bahçe parçasında yuvarlak, elips veya informal tipte havuzlara rastlanmaktadır. Bu havuzlardan 3 tanesi deniz tarafındaki n bahçe bandında, 8 tanesi de binaların ve duvarların çevrelediği bahçelerde bulunmaktadır.

Selamlık n bahçesine açılan Eski Mefruşat Dairesi n bahçesindeki havuz yuvarlak formludur ve tek sıra olarak kılıcına kırmızı tuğlalarla evrenlenmiştir. Havuzun ortasında iki kademeli alçak bir fıskiye bulunur. Bu düzeniyle havuz, binanın cephesiyle uyumlu ve son derece sade bir görünümdedir.

Selamlık n bahçesinde bulunan ve kuğu şeklindeki fıskiyeleriyle aykırı bir görünüme sahip, köşeleri yuvarlatılmış sekiz köşeli havuzun çevresi mermer kaplamadır. Havuzun ortasında yüksek bir kaskat, kaskatın üzerinde de kuğu biçimli fıskiyeler bulunur. Bu kuğular, Hazine Kapısı tarafından görsel bağlantıyı doğrudan kendi üzerine çekerek odak noktası oluştururlar.

Resmi Daire arka bahçesinde ise başka bir havuz bulunmaktadır. Bu havuz, selamlık bahçesindeki havuzdan farklı olarak informal düzenlenmiş ve beton bordürle evrenlenmiştir. Ortasında havuzun genişliğine göre oldukça büyük ve süslemeleriyle sarayda sıklıkla kullanılan stilize vazo fiğrlerini andıran mermer bir kaskat vardır.

Kuşluk bahçesinde ana aksa yakın olarak yerleştirilen yuvarlak havuz, sarayın malzemesiyle uyum sağlamayan beton parkelerle evrenlenmiş ve ortasına da havuzun sade görünümüne aykırı olarak bir grotto yerleştirilmiştir.

Harem bahçesinde bulunan oval havuz da Kuşluk bahçesinde olduğu gibi, beton malzemeyle evrenlenmiştir. Ortasında bulunan mermer kaskat sonradan yerleştirilmiştir ve Resmi Daire arka bahçesindeki havuzun ortasındaki kaskatla aynı özellikleri göstermektedir.

Deniz tarafındaki  informal havuzdan ikisi tek sıra kırmızı tuğla ile evrenlenmiştir ve her ikisi de kaskatlı fıskiyelere sahiptir. Bu havuzlardan büyük olanı 50 m²'dir ve ortasında sütün biçiminde bir ayak üzerinde iki kaskatlı bir fıskiye bulunur. Diğerine göre daha küçük ve köşeli bir ayak üzerine

yerleştirilmiş üç kaskatlı fıskiye bulunan havuz ise 10,5 m2'dir. Veliaht Dairesi ön bahçesindeki 11 m2'lik informal havuz ise diğerlerinden farklı olarak beton parkelerle kaplanmıştır ve fıskiyelidir.

Ayrıca Veliaht Dairesi arka bahçesinde yuvarlak bir havuz ve sonradan düzenlenen ufak doğal görünümlü bir başka havuz ile Hareket Köşklerinin olduğu bahçede iki tane informal havuz bulunmaktadır.

d)Aydınlatma Elemanları

Bahçe içinde aydınlatma direkleri, tarhların dış çizgileri boyunca kapı girişlerine ve binaların ön kısımlarına sabit bir şekilde konulmuştur. Aydınlatma direklerinin yanı sıra rıhtım boyunca sıralanan, kandil ve meşaleli fenerler ile fenerli babalar da XIX. yy.ın ikinci yarısına kadar aynı amaçla kullanılmıştır. Bahçede kullanılan orijinal aydınlatma elemanları sarayın dış cephesiyle uyum içindedir ve Avrupa stiline özelliklerini yansıtır.

Orijinal aydınlatma elemanlarının yanı sıra, günümüzde saray bahçesinin uygun yerlerine konulan aydınlatma üniteleri ile gece binalar ve bahçe aydınlatılmaktadır.

e)Heykeller

Daha önce de bahsedildiği gibi Avrupa bahçelerinde heykeller, bahçeyi yapıyla bütünleştirici tasarım elemanları olarak yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Ancak Osmanlı'da plastik sanatlar ve bunlar arasında heykelcilik, İslam dininin etkisiyle uzun bir süre gelişme olanağı bulamamıştır. Selçuklular döneminde aslan ve kartal gibi bazı hayvan figürlerinin, kimi zaman simgesel anlamda kudret ve egemenlik simgesi olarak sıklıkla kullanılmasına rağmen, Osmanlı döneminde insan ve hayvan figürlerinin dini gerekçelerle yapılarda kullanılmasından kaçınılmıştır. Gerek Osmanlı toplumunda heykel sanatının yetersiz kalması, gerek insan tasvirinin yasak olması nedeniyle, Dolmabahçe Sarayını da inşa eden dönemin ünlü mimarları Balyanlar, yaptıkları binaların bahçelerine koymak istedikleri aslan, boğa, geyik vb. hayvan heykellerini yurt dışından getirtmişlerdir.

Saray bahçesinde Avrupa saray bahçelerinin aksine sınırlı sayıda heykel kullanılmıştır ve bu heykellerin hemen tamamı hayvan figürlerinden oluşmaktadır. Hasbahçede, rıhtım tarafında timsahı öldürürken tasvir edilen bir erkek aslan heykeli ile Selamlık Binası merdivenlerinin karşısında, ana aksın iki tarafına simetrik olarak yerleştirilmiş yavrularıyla beraber görülen iki dişi aslan heykeli bulunmaktadır. Ayrıca, havuzun ortasında bulunan kaskat üzerinde kuğu biçimli fıskiye ve aynı havuzun Hazine Kapısına bakan kısmındaki yolun iki yanında da iki adet uyuyan kuğu heykeli vardır. Resmi Daire arka bahçesinin Saltanat kapısına bakan parterinin ucuna da Avrupa stili süslü bir vazo heykeli yerleştirilmiştir. Bunların dışında, Veliaht Dairesi arka bahçesindeki havuzun çevresinde sonradan yerleştirildiği izlenimi veren kuş figürleri bulunmaktadır.

E-KORUMA VE GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI

Dolmabahçe Sarayı'nda yıllardan beri onarım ve restorasyon çalışmaları sürdürülmektedir. Sarayın iç mekânlarıyla dış mekânının, tarihsel süreç içerisinde kullanım açısından ayrılmaz bütünlüğü de göz önünde bulundurularak, bahçelerinin de yapılarla birlikte ele alınması ve saray çevresinin de restore edilmesi uygun görülmüştür. Bu nedenle uzman bir heyet görevlendirilmiş, yerel incelemeler sonucu hazırlanan ön raporla saray bahçesinin sorunları belirtilerek alınması gereken kısa ve uzun süreli önlemlerle çözüm yolları ana hatlarıyla ortaya konmuştur.

Dolmabahçe Saray Bahçesi için A.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü tarafından hazırlanan Restorasyon Projesinde, bahçenin düzenlenmesine ilişkin sanat ilkeleri ile birlikte, sarayın gelecekteki turizm amaçlı kullanım olasılığı da göz önünde bulundurularak, proje çalışması yalnızca saray duvarları ve denizle sınırlandırılan alanda yapılmamış, başlangıç noktası olarak Dolmabahçe Camii kabul edilmiştir.

Bugün koruma ve geliştirme çalışmalarını, Milli saraylar, köşkler ve kasırlarla, buralarda bulunan kültür varlıklarının denetimini bilimsel bir çerçeve içinde yürütmek amacıyla kurulan Bilim ve Değerlendirme Kurulu yürütmektedir. Kurulun görevleri, Milli sarayların ve bu yapılarda bulunan taşınır kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili işlerde uygulanacak ilkeler ile restorasyon ve konservasyon yöntemlerini belirlemek; rölöve ve restorasyon projeleri geliştirerek incelemek, uygulama kararları vermek; gezi amaçlı yeni mekanlar düzenlemek; tarihi eşyaların teşhir, tanzim ve kullanımı konusunda proje geliştirmek; Daire Başkanlığı'na hazırlanan yıllık koruma, değerlendirme ve tanıtım programı taslağını ve yıl içinde yapılacak program değişikliklerini inceleyerek karar vermek; tanıtım yayınları ile ilgili programlar yapmak; tüm bu hizmetlerle ilgili uzmanlık gerektiren hallerde uzman önererek çalışma grupları oluşturmak ve çalışma koşullarını saptayarak önerilerde bulunmak olarak sıralanmak şeklinde özetlenebilir.

F-MEV CUT KULLANIM VE GELECEĞE YÖNELİK ÖNERİLER

Bugün büyük bir müze-saray ve kültür merkezi olarak hizmet veren sarayın bütün bölümleri ziyarete açılmıştır. Girişteki eski Mefruşat Dairesi'nde bir kültür-bilim-tanıtım merkezi yer alır. Milli sarayların öteki bölümlerinde sürdürülen bilimsel çalışmalarla tanıtım etkinlikleri buradan yönetilmektedir. Merkezin, saraylarla ilgili konularda sürekli olarak gösteriler sunan bir “Gösteri Salonu”, sergi alanları, toplantı salonları ve kafeteryası vardır. Ayrıca sarayın değerli eşyalarının sergilendiği iki “Değerli eşyalar sergi salonu”, çeşitli konularda sergilerin açıldığı “Hareket Köşkleri” ve genellikle Milli

saraylar tablo koleksiyonlarının sergilendiği “Sanat galerisi” bulunmaktadır. Yeni düzenlemelerle saray, içindeki müze birimleriyle ulusal ve uluslar arası sanat ve kültür etkinliklerine uygun mekânlara kavuşturulmuştur.

Dolmabahçe Camii ile Saat Kulesi arasında kalan mevcut meydan, halkın günlük yaşantılarıyla ilgili bir açık alan olmasından başka; folklor, açık hava sergileri, müzikal gösteriler gibi özel kullanımlar için işlevi olan; yabancı turistlerin toplanma, dinlenme yeri ve Boğaz gezi turları için iskele noktası olarak düşünölmeli; meydana oturma elemanları ile yiyecek ve turistik eşya için satış yerleri gibi birimler eklenmelidir. Buna ek olarak, araçların neden olduğu kirliliğin saraya verdiği çeşitli zararlardan dolayı, Dolmabahçe Caddesinin araç trafiğine kapatılarak raylı sistemle desteklenen yaya yürüyüş yoluna çevrilerek bölgenin geniş ölçekte bir açık hava müzesine çevrilmesi düşünölebilir. Ayrıca Dolmabahçe Sarayı’nın yakınında bulunan İnönü Stadı’nın yıkılarak, yerine çevre halkının dinlenme ihtiyaçlarına yönelik olarak birtakım düzenlemeler getirilmesi, saray bahçesinin çevreyle bütünleşmesi ve stadın neden olduğu olumsuz görüntünün ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır.

Saray bahçesinin halen halka kapalı olan bölümlerinin toplumun sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına uygun yeni işlevler kazandırılıp tekrar düzenlenerek ziyarete açılması ve ziyarete açılan bölümlerde teknolojinin sağladığı en son imkânların post-modern bir anlayışla klasik formlarla iç içe kullanılması sayesinde, Dolmabahçe Sarayı’nın kendine özgü eklektisizmi çağdaşa uyarlanabilir.

SONUÇ

Osmanlı’da köklü bir yapı sanatının mevcut olması ve XVIII. yüzyıl barokunda bile bize özgü bir tarz yaratabilmemiz göz önünde bulundurulduğunda, XIX. yüzyıl da batılılaşma arzusuna bağlı olarak, eserlerimizde yabancı üsluplardan esinlenmelerde bulunması doğal karşılanabilirdi. Hatta eklektisist anlayışla ortaya konan eserlerin bile Osmanlı toplumunun kültürel mirasıyla şekillenmiş,

zaman, toplum, sanatçı faktörlerinin bir birleşimini yansıtmayı beklenebilirdi. Yani eklektisizmde Batı değil, Türk klasik üslubunun form ve elemanları ağırlığa sahip olmalıydı. Osmanlı toplumunda henüz geleneksel görüş ve zevklerden kopmayı gerektirecek bir durum söz konusu değildi, ancak bu yeni durum eski mimari gelenekten kopukluğa yol açmıştır.

Dolmabahçe Sarayı ve bahçesi, XIX. yy. da geleneksel Osmanlı sanatının, batılılaşma arzusuna bağlı olarak eski mimari geleneklerden uzaklaşmaya başladığı değişim sürecinin neden olduğu üslup belirsizliğini yansıtmayı bakımından önemlidir. Saray bahçesinde, batı üslubunun form ve elemanlarından büyük ölçüde esinlenilmiştir, buna karşın tamamen formal bir batı bahçesidir diyebilmek mümkün değildir. Batı tarzı uygulanmak istenmiş, ancak bu konuda Beylerbeyi Sarayı örneğinde olduğu kadar başarı sağlanamamıştır. Bununla beraber Dolmabahçe Sarayı'nın bahçe düzeninin, uygulamadan bugüne kadar geçen süreçte büyük değişimlere uğradığı ve ilk karakterini koruyamadığı da bir gerçektir. Orijinal hali Klasik Avrupa bahçelerinin özelliklerini tamamen yansıtıyor olmuş olsa bile, sonradan uğradığı değişikliklerle geleneksel kültürden çok sayıda unsurun da bahçeye dâhil edildiği düşünülebilir. Kısacası Dolmabahçe Sarayı bahçesi, eski ile yeni arasında, peyzaj sanat tarihi açısından Türk bahçe sanatında geçiş dönemi sayılabilecek bir dönemin bütün özelliklerini gözler önüne seren ve bir takım düzenlemelerin yapılmasından sonra olduğu gibi korunması gereken ilginç bir örnektir.

FOTOĞRAFLAR

Resim 1 – Hazine-i Hassa :Kapısı'nın ön avludan görünümü

Resim 2 –Ön avludan Hasbahçe'nin görünümü

Resim 3 – Eski Mefruşat Dairesi ön bahçesinden görünüm

Resim 4 – Hasbahçe'den bir görünüm

Resim 5 – Hasbahçe’den bir görünüm

Resim 6 – Hasbahçe’den bir görünüm

Resim 7 – Hasbahçe’den görünüm, yeni dikilen bir sedir fidanı

Resim 8 – Hasbahçe’den olumsuz bir görünüm, İnönü Stadı ve Gökkafes

Resim 9 – Saltanat Kapısı'nın Hasbahçe'den görünümü

Resim 10 – Selamlık Dairesi merdivenlerinden Hasbahçe'nin genel görünümü

Resim 11 – Hasbahçe’den bir görünüm, dişi aslan heykeli ve çiçek tarhları

Resim 12 – Hasbahçe’den bir görünüm, dişi aslan heykeli ve çiçek tarhları

Resim 13 – Hasbahçe’den bir görünüm, havuz ve kuğu biçimli fiskiyeleri

Resim 14 – Hasbahçe’de havuz çevresinin görünümü

Resim 15 – Resmi Daire arka bahçesinin Hasbahçe’den görünümü

Resim 16 – Resmi Daire arka bahçesinde Avrupa stili vazo heykeli detayı

Resim 17 – Resmi Daire arka bahçesinden bir görünüm

Resim 18 – Resmi Daire arka bahçesinde informal havuz

Resim 19 – Selamlık Dairesi merdivenlerinden ön bahçenin görünümü

Resim 20 – Ön bahçe bandının Hasbahçe'den görünümü, erkek aslan heykeli

Resim 21 – Ön bahçe bandının yapıya paralel aks boyunca genel görünümü

Resim 22 – Ön bahçeden bir görünüm, informal havuz ve arokarya

Resim 23 – Ön bahçeden bir görünüm, Büyük Yalı Kapısı

Resim 24 – Muayede Salonu merdivenlerinden ön bahçenin görünümü

Resim 25 – Ön bahçede III. Yalı Kapısı önündeki informal havuz ve çevresinin görünümü

Resim 26 – Ön bahçenin Hususi Daire tarafından görünümü

Resim 27 – Veliht Dairesi ön bahçesi girişinden ön bahçenin görünümü

Resim 28 – Ön bahçede bir aydınlatma elemanı detayı

Resim 29 – Veliaht Dairesi ön bahçesi kapısından bahçenin genel görünümü

Resim 30 – Veliaht Dairesi ön bahçesinde havuz ve çevresinin görünümü

Resim 31 – Kuşluk Bahçesi’nin genel görünümü

Resim 32 – Kuşluk Bahçesi’nde grottolu havuz ve çevresi

Resim 33 – Kuşluk Bahçesi’nde Kuşluk Binası ve Kuşluk Köşkü’nün görünümü

Resim 34 – Kuşluk Binasından bir detay

Resim 35 – Harem Bahçesi’nin genel görünümü

Resim 36 – Harem Bahçesi’nde oval havbuz ve çevresinin görünümü

Resim 37 – Valide Kapısı’ndan bir görünüm

Resim 38 – Yeni Bina ön cephesinden bir görünüm

Resim 39 – Harem Dairesi ile Veliht Dairesi arasında Arnavut kaldırımı kaplı yol

Resim 40 – Veliht Dairesi bitişiğinde ve yol tarafında bulunan havuzdan bir görünüm

Resim 41 – Veliht Dairesi arka bahçesindeki seranın görünümü

Resim 42 – Veliht Dairesi arka bahçesinden bir görünüm

Resim 43 – Veliaht Dairesi arka bahçesinden bir görünüm

Resim 44 – Veliaht Dairesi arka cephesi ve ön yüzündeki yuvarlak havuzun görünümü

Resim 45 – Hareket Köşkleri ön bahçesinden bir görünüm

Resim 46 – Hareket Köşkleri ön bahçesindeki küçük informal havuz

KAYNAKÇA

Akdoğan, Günel, “Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi” , A.Ü. Ziraat Fakültesi
Yayınları: 536, Ankara 1974.

Büyük Larousse, Cilt 7, Sözlük ve Ansiklopedi, Interpress Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Cezar, Mustafa, “Sanatta Batı’ya Açılış ve Osman Hamdi”, Cilt 1
Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı
Yayınları No:1, İstanbul 1995.

Conti, Flavio, “Barok Sanatını Tanıyalım”, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1985

Dolmabahçe Sarayı Arşivi

Ekşioğlu, Ayşegül, “Rönesans ve Barok Bahçe Sanatının İstanbul Saraylarındaki
Etkileri, Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayı Örneği”, İTÜ Fen
Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

Eldem, S., Hakkı, “Türk Bahçeleri”, Kültür Bakanlığı, Türk Sanat Eserleri: 1,
Apa Basımevi, İstanbul 1976.

Evyapan, A., Gönül, “Tarih İçinde Formel Bahçelerin Gelişimi ve Türk
Bahçesinde Etkileri”, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık
Bölümü, Yayın No: 21, Ankara 1974.

Gülersoy, Çelik, “Dolmabahçe, Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III”
İstanbul Kitaplığı, İstanbul 1984.

Gülsün, Hakan, “Boğaziçi’nde Bir Osmanlı Sarayı: Dolmabahçe”, Yapı Dergisi,

Sayı: 215, s. 96-101, İstanbul 1999

İnan, Abdülkadir, “Tarihte ve Bugün Şamanizm”, Türk Tarih Kurumu
Yayınları, VII. Dizi-Sayı 24, Ankara 2000.

Karamani, Arzu, “Dolmabahçe Sarayı Cephe Süslemelerinde Antik Mimari Öğeler”
Milli Saraylar Dergisi, s. 30-42, İstanbul 1993

Kuban, Doğan, “İstanbul, Bir Kent Tarihi”, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal
Tarih Vakfı, İstanbul 1996.

Küng, Hans; van Ess, Josef, “Le christianisme et Les Religions du Monde”
Seuil yayınları, Paris 1986.

Öztan, Yüksel; Evyapan, A., Gönül; Gürenli, Ekrem, “T.B.M.M.
Milli Saray Bahçelerinin Restorasyonu ile İlgili Ön Etüd
Raporu”, Ankara 1975.

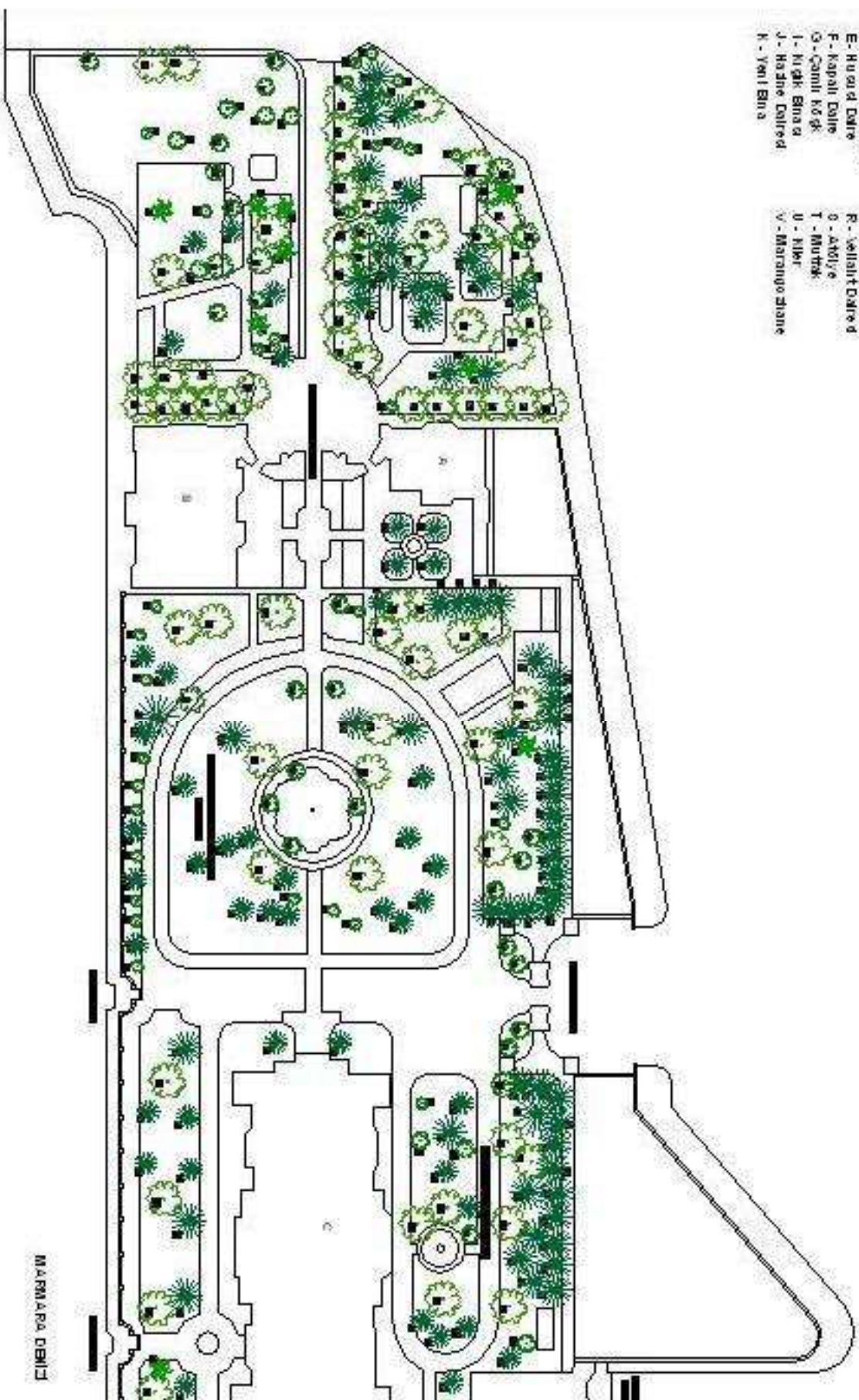
Öztan, Yüksel, “Restorasyon Projesi ve Açıklama Raporu”, Ankara 1978.

Sözen, Metin; Altun, Ara; Arolat, Osman; Kabacalı, Alpay; Ertop, Konur; Ateş, Toktamış,
“Kültürlerin Kesiştiği Ülke: Türkiye”, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti.,
İstanbul, 1993

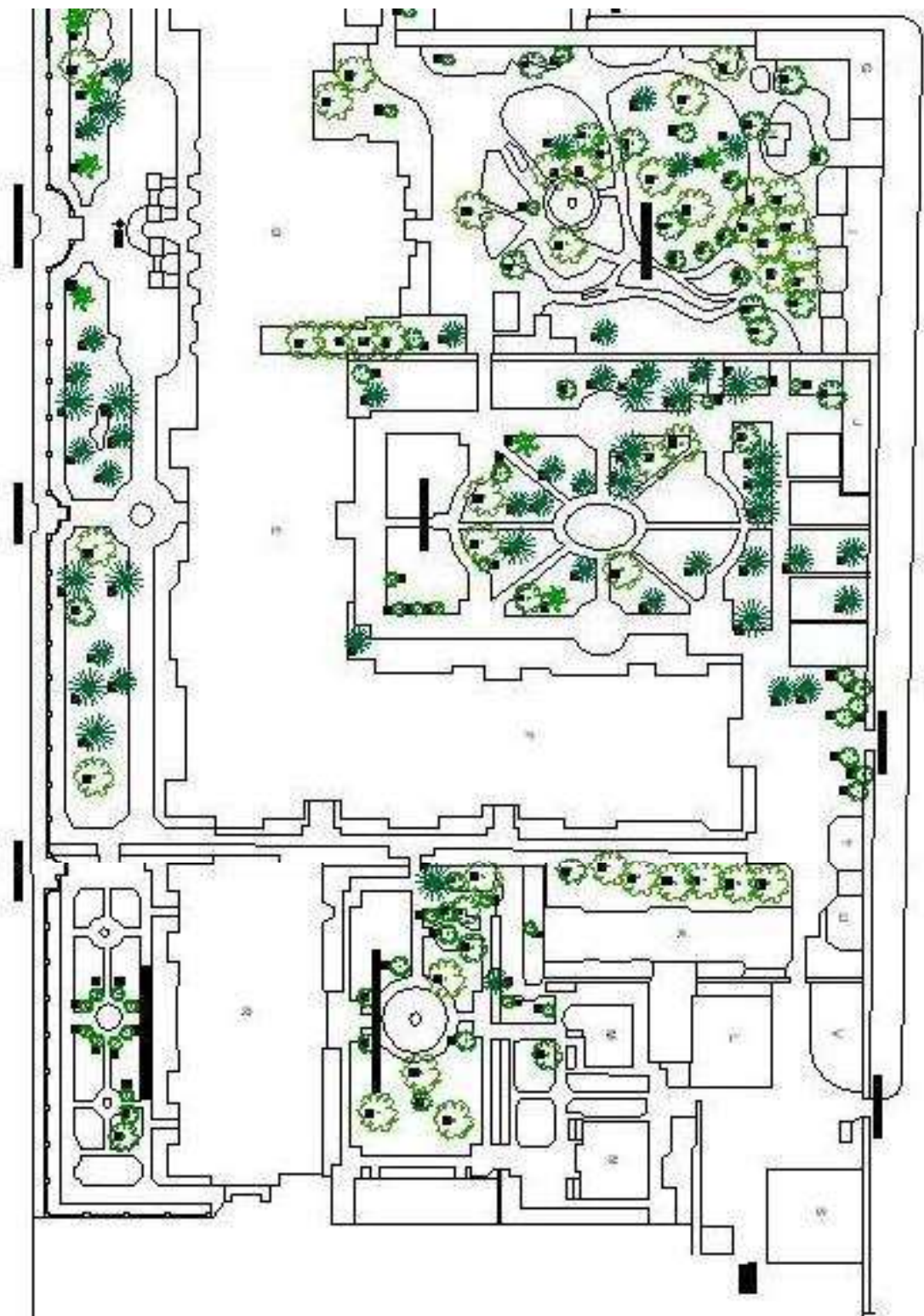
Yaltırık, Faik; Efe, Asuman; Uzun, Adnan, “Tarih Boyunca İstanbul’un Park, Bahçe
ve Koruları Egzotik Ağaç ve Çalıları” İstanbul Büyükşehir Belediyesi,
İsfalt Yayını, İstanbul 1997.

RÖLÖVE PLANI

A - Eski Meşrutat Dairesi	L - Kızarağa Dairesi
B - Mollafahri Emini	M - I. Hareket Köprüsü
C - Peygamber Dairesi	N - II. Hareket Köprüsü
D - Muayene Salonu	O - Sema
E - Havuz Dairesi	R - Veliyat Dairesi
F - Kapalı Dairesi	S - Akkuyu
G - Çamlı Köprüsü	T - Mutfak
I - Kışık Emini	U - Kiler
J - Hazne Dairesi	V - Marangozane
K - Yeni Emini	

MARMARA DENDİ

MEVCUT BİTKİLERİN LİSTESİ

- 1 - Abies bommelleriana
- 2 - Abies pinsapo
- 3 - Acer negundo
- 4 - Acer negundo 'Variegatum'
- 5 - Acer palmatum
- 6 - Aesculus X carnea
- 7 - Aesculus hippocastanum
- 8 - Araucaria araucaria
- 9 - Aucuba japonica
- 10 - Berberis thunbergii 'Atropurpurea'
- 11 - Broussonetia papyrifera
- 12 - Buddleia davidii
- 13 - Buxus microphylla
- 14 - Buxus sempervirens
- 15 - Buxus sempervirens 'Rosmarinifolia'
- 16 - Camellia japonica
- 17 - Cedrus atlantica 'Glauca'
- 18 - Cedrus deodara
- 19 - Cedrus libani
- 20 - Celtis australis
- 21 - Cephalotaxus baringtonia 'Fastigiata'
- 22 - Chaenomeles japonica
- 23 - Chamaecyparis lawsoniana
- 24 - Chamaerops excelsa
- 25 - Chimonanthus praecox
- 26 - Cornus alba 'Sibirica'
- 27 - Cornus sanguinea
- 28 - Cortaderia selloana
- 29 - Cotinus coggyria
- 30 - Cryptomeria japonica 'Elegans'
- 31 - Cunninghamia lanceolata
- 32 - Cupressus sempervirens
- 33 - Deutzia gracilis
- 34 - Diospyros kaki
- 35 - Diospyros lotus
- 36 - Fagus sylvatica 'Atropurpurea'
- 37 - Forsythia viridissima
- 38 - Fraxinus angustifolia
- 39 - Hibiscus syriacus
- 40 - Hydrangea macrophylla
- 41 - Juglans regia
- 42 - Kerria japonica
- 43 - Laburnum aragyroides

- 44 - Lagerstroemia indica
- 45 - Laurus nobilis
- 46 - Laurus nobilis
- 47 - Ligustrum lucidum
- 48 - Ligustrum ovalifolium 'Aureum'
- 49 - Ligustrum vulgare
- 50 - Liriodendron tulipifera
- 51 - Lonicera nitida
- 52 - Magnolia grandiflora
- 53 - Magnolia X soulangeana
- 54 - Nerium oleander
- 55 - Paulownia tomentosa
- 56 - Phyllostachys bambusoides
- 57 - Picea abies
- 58 - Picea glauca albertiana 'Conica'
- 59 - Picea pungens
- 60 - Picea pungens 'Glauca Pendula'
- 61 - Picea smithiana
- 62 - Pinus brutia
- 63 - Pinus griffithii
- 64 - Pinus nigra
- 65 - Pinus pinea
- 66 - Pinus X acerifolia
- 67 - Platanus orientalis
- 68 - Podocarpus macrophyllus
- 69 - Populus alba
- 70 - Punica granatum
- 71 - Pyracantha coccinea
- 72 - Quercus rubra
- 73 - Robinia pseudoacacia
- 74 - Salix babylonica
- 75 - Salix caprea
- 76 - Sequoia sempervirens
- 77 - Sophora japonica
- 78 - Sophora japonica 'Pendula'
- 79 - Tanacetum parviflora
- 80 - Taxus baccata
- 81 - Tilia argentea
- 82 - Tilia platyphyllos
- 83 - Trachycarpus fortunei
- 84 - Viburnum opulus
- 85 - Weigela coraeensis
- 86 - Wisteria sinensis
- 87 - Yucca filamentosa

